

Liminoid Üzerine Kavramsal Bir İnceleme: Türkiye Turizm Literatürüne Dayalı Bir Derleme (A Conceptual Review on Liminoid: A Compilation Based on Tourism Literature in Türkiye)

* Yağmur SAVAŞKAN^a, Şenol ÇAVUŞ^b

^a Sakarya University of Applied Sciences, Faculty of Tourism, Department of Tourism Management, Sakarya/Türkiye

^b Sakarya University of Applied Sciences, Faculty of Tourism, Department of Recreation Management, Sakarya/Türkiye

Makale Geçmişi

Gönderim Tarihi: 30.10.2024

Kabul Tarihi: 28.04.2025

Anahtar Kelimeler

Liminoid
Liminality
Turizm

Öz

Bu çalışmanın amacı, liminoid davranışla ilgili Türkiye turizm alanında yapılan çalışmalara dayanarak liminoid kavramını incelemektir. Bu amaçla verilerin daha hızlı toplanması, maliyetin minimuma indirilmesi için ücretsiz ve erişilebilir veri tabanları tercih edilmiştir. Erişilen çalışmalara ilişkin literatür bilgileri derlenmiş ve çalışmaların içerik açısından ayrıntılı özetleri sunulmuştur. İkincil verilere dayalı çalışma kapsamında Türkiye’de turizm sektöründe liminoid davranışlara ilişkin ilk çalışmaların 2013 yılı itibarıyla yapıldığı görülmektedir. Yapılan çalışmaların toplamda 10 adet ve çoğunlukla makale olduğu belirlenmiştir. Ayrıca liminoid davranış üzerine yapılan çalışmaların sınırlı sayıda olduğu ve genellikle tatil döneminde sergilenen liminoid davranışların belirlenmesine odaklanıldığı görülmüştür. Bu nedenle kamp turizmi, ekolojik turizm gibi farklı turizm türlerinde liminoid davranışların ele alınması ve turist tipolojisi, kişilik tipleri gibi konularla liminoid davranışların incelenmesi bu alandaki literatürü çeşitlendirebilir.

Keywords

Liminoid
Liminality
Tourism

Abstract

The aim of this study is, to examine the concept of liminoid based on studies conducted in the field of tourism in Türkiye regarding liminoid behavior. For this purpose, free and accessible databases has were preferred to collect data faster and minimize the cost. Literature information regarding the studies accessed was compiled and detailed summaries of the studies in terms of content were presented. Within the scope of the study based on secondary data, it is seen that the first studies on liminoid behaviors in the tourism sector in Türkiye were carried out as of 2013. It was determined that the studies carried out were 10 in total and mostly articles. In addition, it has been observed that the number of studies on liminoid behavior is limited, they generally focus on determining liminoid behaviors exhibited during the holiday period. For this reason, addressing liminoid behaviors in different types of tourism such as camping tourism and ecological tourism and examining liminoid behaviors with topics such as tourist typology and personality types can diversify the literature in this field.

Makalenin Türü

Kavramsal Makale

* Sorumlu Yazar

E-posta: yagmurtlg@gmail.com (Y. Savaşkan)

DOI: 10.21325/jotags.2025.1652

GİRİŞ

Günlük hayatın bireylere yüklemiş olduğu sorumluluklar, iş yoğunluğu, kalabalık, stres vb. birçok faktör kişileri toplumsal rollerle standart kalıpların içerisine almaktadır. Bu baskılardan dolayı bireyler, günlük hayatlarında sergilemek isteyip de sergileyemedikleri bazı davranışları tatil dönemlerinde yaşamaktadır. Bu durum sonucunda bireyler tatil dönemlerinde asıl kimliğine veya olduklarından farklı bir kimliğe bürünmektedir. Tatil dönemlerinde bireyler gerek bulundukları ortama ayak uydurmak gerekse isteyerek günlük rutinlerini hatta hayatındaki bazı sınırlarını ve değerlerini askıya alıp birkaç günlüğüne de olsa farklı bir eşikte kendilerini yaşamaktadır. İnsanların söz konusu farklı davranışlar göstermesinin temelinde ise turist olmanın özünde yer alan zevk ve eğlence motivasyonu yer almaktadır. Genel tatil motivasyonları olan eğlenmek ve dinlenmek gibi kalıpların dışında kurlsızlık, özgürlük, ilkel istekler ve arzuların tatmin edilmesi gibi farklı ve değişik seyahat motivasyonları da bu anlamda söz konusu olabilmektedir (Aktaş Polat, 2013, s. 1-2).

Günlük yaşam rutinine bir tepki olarak kaçış yolu olan tatiller, insanların olağan yaşamında kendini tatmin edemediği isteklerini karşılamaya yöneliktir. Dolayısıyla tatil ortamında insanlar, yenilik arayışı içerisinde bulunur, yeni ilişkiler kurar, kötü anılarını geride bırakarak yeni anılar edinmeye çalışır ve evlerine tatmin olarak dönmek isterler (Trauer & Ryan, 2005, s.484).

Buradan hareketle çeşitli motivasyonlarla gerçekleşen turizm; farklı kültüre, alışkanlıklara ve yapıya sahip kişilerin farklı amaçlarla geçici bir süre belirli bir destinasyonda bir araya gelmesiyle gerçekleşen sosyal bir olgu olarak ifade edilebilir. Bu olgunun en önemli unsuru ise turisttir. Turizm faaliyetlerinde yer alan kişilerin her biri farklı özellik ve davranış modeli sergilemektedir. Bu yönüyle turizm, psikolojik bakış açısıyla da irdelenebilen bir olgudur. Turistlerin tatil dönemlerinde farklı beklentileri bulunması ve farklı psikolojik durumlar yaşamaları neticesinde günlük yaşantılarından farklı hareket etmeleri olası bir durumdur. Günlük yaşamdan farklı ve kısa bir süre sergilenen söz konusu psikolojik durum, geçiş dönemi içerisinde yer alan geçici davranış kalıbı olarak belirtilen liminoid kavramıyla ifade edilmektedir. Turistlerin tatil beklentisine göre geçici davranış kalıbı da değişiklik göstermektedir. Dolayısıyla kişinin tatil beklentisine göre gruplandırılarak incelenen liminoid; turistlerin tatil beklentileri, tatil kararı almasındaki amaç ve talepleri doğrultusunda incelendiği sürece turizm sektöründe de turist temelli gelişim ve devamlılık sağlanabilecektir (Ocak, 2022, s.1112).

Turist davranışı, turist tipolojisi, turist deneyimleri gibi konularla ilişkilendirilebilen liminoid olgusunu, yerli literatürde ele alan çalışmaların (Aktaş Polat, 2013; Aktaş Polat, 2015; Baltacı, 2020; Erdoğan & Kınır, 2021; Kaptangil & Aşan, 2022; Karaca & Çelebi, 2021; Kılıç & Özdemir, 2022; Koç, 2013; Ocak, 2022; Şen, 2022) sınırlı sayıda bulunduğu görülmektedir. Buradan hareketle bu çalışmanın amacı, liminoid davranışla ilgili Türkiye turizm alanında yapılan çalışmalara dayanarak liminoid kavramını incelemektir. Böylelikle konuyla ilgili yerli çalışmaların literatür özetleri yapılarak mevcut durumunun ortaya konulması ve kavram üzerine dikkat çekerek Türkiye’de turizm ve turist psikolojisi literatüründe kavramın daha fazla yer edinmesine aracı olabilmek çalışmanın alt amaçlarıdır. Bu bağlamda liminoid kavramı alanyazında yapılan çalışmalar ışığında ele alınmıştır.

Türkiye’de konuyu ele alan çalışmaların sınırlı olması ve çoğunlukla tatil döneminde sergilenen davranışlara odaklanılmış olması konunun Türkiye literatüründe sığ kaldığını göstermektedir. Bu durum çalışma konusunun seçilmesinde etkili olmuştur. Başka bir ifadeyle, liminoid davranışla ilgili Türkiye’de turizm literatüründe yeterli çalışmaların bulunmaması ve çoğunluğunun benzer çalışma alanına yönelik olması bu çalışmanın yapılmasında

çekici bir neden olmuştur. Ayrıca, kavramı bütüncül bir açıdan ele alan derleme niteliğinde tek çalışma olmasının, çalışmanın önemini gösterdiğini söylemek mümkündür. Bu çalışma öncelikle turist davranışlarını anlamada kavramsal karşılık bulan liminoid davranışın kavramsal çerçevesini mevcut ulusal literatürün durumunu belirleyerek açıklamaktır. Liminoid kavramının turizmde turist davranışını psikolojik yönüyle elen alan özellikle olması başta turist davranışı olmak üzere turizm endüstrisi açısından anlam ifade ettiğini göstermektedir. Buradan hareketle bu çalışmanın özellikle turist davranışı, turist psikolojisi, turist motivasyonu ve turist tipolojisi konularda yapılacak ileriki çalışmalarda, farklı bir kavram aracılığıyla konuların ele alınmasında araştırmacılara fayda sağlayabileceği düşünülmektedir. Çalışmanın bu anlamda gerek turistik işletmeler gerek turizm yazını temelinde turizm endüstrisine de yararlı olması beklenmektedir. Çalışmanın, konuya dikkat çekebilecek bir nitelik taşıması, konunun Türkiye’de turizm alanında mevcut çalışmalarda ne şekilde araştırıldığını ortaya koyması, literatürde ileriki dönemlerde araştırılabilecek yönlerin neler olabileceği kapsamında potansiyel çalışmalara ışık tutabilmesi, çalışmanın önemine işaret etmekle birlikte bu açılardan literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kavramsal Çerçeve

Liminality (Eşiksellik) Kavramı

Kavramın etimolojik kökenini oluşturan limen kelimesi ‘eşik’ anlamına (Taheri, Gori, O’Gorman, Hogg & Farrington, 2015) gelmekle beraber mecaz olarak da liminalite sözcüğünün içeriğini oluşturan eşik, bir bina ya da evin giriş kapısında bulunan eşikten sıçrayarak geçmek gibi kısa bir süreyi ya da anlamı kapsamamaktadır (Kınlı & Yükselsin, 2016, s. 377). Liminality, turistlerin kendi istekleriyle geçici bir süreliğine rutinlerden uzaklaşarak dinlenmek, yenilenmek ve tazelenmek için devamlı bulunduğu lokasyondan farklı yerlere kaçışlarının tecrübeleridir. Başka bir ifade ile evden ayrılma ile başlayıp sonunda yine eve geri dönüşle sonuçlanan süre zarfında evden ayrı geçirilen ‘ara’ dönemde davranışların değiştirilmesi ile yaşanan kaçış deneyimleri hayali bir eşikte kalma durumudur (Brooker & Joppe, 2014, s. 501).

Liminality, öncelikle kimliklerin maskelenmesi ve rollerin abartılmasıyla ilişkilendirilir (Jamieson & Todd, 2019, s. 5). Bir geçiş durumu olarak da ifade edilen liminality ya da eşiksellik kavramı bir durumdan diğerine geçme esnasında eşikte bekleme anı gibi belirtilebilir. Lett’in (1983) liminoid davranışları yat turistleri ile incelediği çalışmasında ‘geçiş’ durumunu yat kiralayan turistlerin hayatlarında eğlenerek tatil yaptıkları geçici bir ara dönem olarak belirtmiştir. Geçiş durumu, tanımlanmış ve biçimselleşmiş statülerle yaşanan sıradan hayatın arasında/içerisinde boş zamanlarda gerçekleşen yaşamın ara evresi gibidir. Turistler kendilerini hem fiziksel hem de sembolik olarak normal, yapılandırılmış hayatlarından bir süre sonra aynı düzene geri döneceklerinin bilincinde olarak uzaklaştırmışlardır. Liminality olarak ifade edilen geçiş durumu da tam olarak bu geçici dönem olarak kabul edilmektedir. Liminoid sadece normal hayattaki kural ve düzenlemelerden ayrı gerçekleşen faaliyetler olmayıp aynı zamanda bu kural ve düzenlemeleri tamamen reddeder veya tersine çevirir (Lett, 1983, s.47). Liminal (geçiş/eşiksellik) zaman dilimlerinde kişilerin geçmiş ve gelecek konumları göz ardı edilmekte hatta tersine çevrilmektedir. Liminality aslında sıradan yaşamın tamamen tersine dönmüş hali, günlük yaşamın zıttı olarak düşünülebilir. Örneğin sosyal statülerin değişmesi fakirin zengin olması, zenginin fakir olması, kralların ve soyluların yer değiştirmesi gibi düşünülebilir (Aktaş Polat, 2015, s.101). Toplumsal düzeni, psikolojik, bedensel ve zihinsel durumu, çevreyi algılama ve deneyimleme biçimlerini değiştiren mekânsal, zamansal, zihinsel ve duygusal bir geçişi vurgulayan durumdur (Foster & McCabe, 2015, s. 50; Barnard, 2010, s. 72).

Bununla birlikte liminality kavramı olağan yaşantı ile sıra dışı zaman dilimi arasında istek ve hayallerin yaşandığı aynı zamanda kaygı ve tehlikelerin de yaşandığı karmaşık mekânlardır (Pritchard & Morgan, 2006, s. 764). Liminality kavramı için esasında tam anlamıyla bir yerde bulunmama durumunu başka bir ifade ile arada (arafa) kalma hali gibi günlük yaşam ile tatildeki zamanı ayıran hayali bir çizgi, eşik diyebiliriz.

Öz bir ifadeyle sınırları kaldırma olan liminality (Szakolczai, 2009, s. 142), en geniş anlamı ile günlük yaşamın dışındaki herhangi bir durum, hal anlamına gelmektedir. Turner'e (1974a) göre liminality kavramı ritüel, törensel bir süreci ifade eder. Ancak endüstriyel toplumlarda zorunlu ritüellere (tören/ayin) karşın bireylerin kendi istekleriyle gerçekleştirdikleri dinle ilgisi olmayan sıra dışı aktiviteler daha çok ön plana çıkarak liminallik önem kaybetmeye başlamıştır. Bu nedenle Turner (1974a), dinsel niteliklerden yoksun olan faaliyetleri tanımlamak için liminality kavramına karşılık liminoid kavramını yerleştirmiştir (Lança, Marques & Pinto, 2017, s. 20). Sanayi öncesi toplumlarda iş dışı zamanlarda dinsel ritüellere katılım toplumsal baskı ile zorunluluk olarak gerçekleşirken sanayi sonrası toplumlarda işten arta kalan boş zaman ayrımı daha isteğe bağlı şekilde değerlendirilmeye başlanmıştır (Turner, 1974b, s. 64). Turner (1974b), sanayi sonrası toplumların boş zamanlarında özgürce seçim yaptıkları dinle ilgisi olmayan eğlenceli faaliyetlerini liminal ile benzer olan liminoid kavramı ile açıklamıştır (akt. Egan, 2009, s. 40).

Liminalden Liminoide (Geçici Davranış) Geçiş ve Liminoid Kavramı

Geçiş ritüelleri terim olarak ilk kez antropolojide bir bireyin veya grubun bir statüden diğer bir statüye geçişini simgelemek için kullanılmıştır. Kısa bir süre sonra ise diğer disiplin alanlarında da kullanılmaya başlanmıştır. Daha sonra antropolog Arnold Van Gennep (1909) tarafından kavram geliştirilmiştir. Yazar, kimlik değişikliklerinde doğum, ergenlik, evlilik, cenaze gibi durumların belirleyici olduğunu öne sürerek bu törenlerin doğasında araştırma yapmıştır (Tzanelli, 2011, s. 506; Tzanelli, 2007, s. 1). Tüm kültürlerde bu tür törenler bulunmaktadır ve bir statü ya da sosyo-kültürel bir durumdan bir başkasına geçişin hem aracı hem de göstergesidir. Ayrıca Van Gennep (1909) bu geçiş törenlerinin doğum, ergenlik, evlilik, ölüm vb. bireysel ya da küçük bir grup ile gerçekleştirilen ve büyük kitleleri etkileyen barış durumundan savaşa geçiş ya da salgın hastalık gibi durumlar arasında bir ayırım yapmıştır (Turner, 1979, s. 466).

Van Gennep (1909) geçiş ritüellerini sıradan-sosyal hayattan ayrılma, geçmiş ile gelecek arasındaki şimdiki eşik (araf) durumu ve statü düzeyi daha yüksek ya da değişmiş yeniden birleşme durumu olarak üç aşamada tanımlamıştır (Aktaş Polat, 2015, s. 101; Burns, 1999, s. 75; Turner, 1979, s. 466-467; Tzanelli, 2011, s. 506; Tzanelli, 2007, s. 1):

- Ayrılma Evresi (Seperation): Ayrılma evresi bireyin veya grubun eski kimliklerinden ayrıldığı diğer bir ifade ile sıyrıldığı, kişilerin önceki statülerinden ayrılışlarını simgeleyen kopuş evresidir.
- Eşiklik / Geçiş / Liminallik Evresi (Transition): Eşiklik evresi iki koşul arasındaki ara dönem bir geçiş aşamasıdır. Kişilerin bir durumdan başka bir duruma geçiş sırasındaki ara aşamadır. Başka bir anlamda eski statülerinden ayrılan bireylerin henüz yeni statüye de geçiş yapmadığı, eski ve yeni statüsü ile gerçek anlamda ilişkisinin olmadığı geçiş / eşiklik / liminallik evresidir. Bu aşamada birey bir statüden ayrılarak başka bir statüye girecektir. Diğer bir ifade ile bir statü veya durumdan ayrılış aşamasının sonrası ve bir sonraki başka bir duruma veya statüyle birleşme aşamasının öncesidir.
- Bütünleşme / Kümelenme (Incorporation): Bireyin yeni statüsüyle birleştiği ve topluma kabul edildiği son aşamadır. Bireyin sembolik olarak bir statüden diğerine geçişini tamamlayarak yeniden bütünleştiği evredir.

Ayrılma evresi cenaze törenleri; eşiklik evresi gebelik, ergenlik, nişanlılık ya da orta yaş grubundan üçüncü yaş grubuna geçiş gibi insan hayatında önemli rol oynayabilecek törenleri ve bütünleşme evresi ise düğün törenleri gibi dönemleri kapsamaktadır (Aktaş Polat, 2015, s. 101). Ayrıca Van Gennep (1909) söz konusu bu törenlerin ayrılma, eşik olma ya da bütünleşme olarak sınıflandırılmasında karışıklık olabileceğini de ifade etmiştir. Örneğin düğün törenlerinin üç sınıflamaya da girebileceğini öne sürmüştür (Tzanelli, 2011, s. 506). Tüm bu aşamalar sosyal kategorilerin değişme sürecinin bir parçasıdır. Örneğin; çocukluktan ergenliğe geçiş, bekârlıktan evliliğe, evlilikten boşanmaya geçiş gibi sosyal statüdeki değişim aşamalarının birer sürecidir (Burns, 1999, s. 75). Başka bir deyişle liminalite, kişinin bir statüsünden diğer bir statüye geçiş sırasında arada kaldığı bir geçiş statüsü durumudur. Bu esnada kişi geçiş yapacağı statünün karakterize özelliklerini almaya başlar (Uttal, 2010, s. 730).

Preston-Whyte (2004) ise liminal kavramının yine ilk kez Van Gennep (1909) tarafından kullanıldığına işaret ederek kavramı ergenlikten yetişkinliğe geçişi tanımlamak için kullandığını ve Latince sınır veya eşik anlamına gelen limen kelimesinden türediğini ifade etmiştir. Öz bir ifade ile liminal anlar soyut, anlaşılması zor ve belirsizdir. Genellikle araf benzeri alanları işaret ederler. Bu alanlar özgürlüğün bulunduğu ve sosyal sorumluluklardan, günlük koşuşturmalardan kaçışın yaşandığı mekânlardır (Pritchard & Morgan, 2006, s. 764).

Liminal alanların özellikleri; belirli bir süre yaşandığı için geçici bir durum olması, arafta olma durumunu ifade etmesinden dolayı liminal alanın belirsiz olması, sosyal yaşam kısıtlamalarını uzaklaştırdığı için liminal alanda özgürce deneyimlerin yaşanmasıyla özgür alanlar olması ve başka bireylerle bir arada bulunan alanlar olması nedeniyle topluluk duygusunu barındırması şeklinde açıklanabilir (Newell, Wagner & Tansley, 2008).

Liminal kavramın daha çok kitlesel ve sosyal çerçevede paylaşıldığı ve gerçekleştiği görülmektedir. Liminoid kavramı ise daha çok bireysel ve kişisel değerlendirmeleri, özneliği dışa vurmayı vurgular. Liminoid faaliyetler isteğe bağlı olarak gerçekleşen ve festival, karnaval, sirk, gösteri vb. aktivitelerdeki garip ve farklı davranışlar olarak yorumlanmıştır. Her ne kadar bireysel olarak gerçekleştiği ve kişiye kendini esnek yapı içerisinde ifade etme olanağı verse de kitlesel etkileri de bulunmaktadır. Daha çok endüstri toplumlarında dinle ilgili olmayan sıra dışı faaliyetleri içermektedir (Getz, 2008, s. 414; Turner, 1979, s. 492-494).

Lett'e (1983, s. 45) göre liminoid kavramının odak noktası grup ya da kolektif bir birliktelikten ziyade bireyseldir ve boş zaman faaliyetleri ile ilişkilidir. Bireysel bir anlam taşıyan, kişisel hazlarla ilgili aynı zamanda kesin, planlı zamanlardan farklı olarak hayatın doğal akışında ve doğal ortamında, boş zamanlardaki haz arayışını ifade etmektedir (Turner, 1979, s. 492-494; Varley, 2011, s. 86). Belk ve Costa (1998, s. 233), liminoid deneyimi zevk veya keyifli uyarılmalar gibi eğlenceli ve ilgi çekici tüketim durumlarıyla bağlantılı zorunlu olmayan, gönüllü seçim deneyimlerinin sonucu olarak nitelendirmektedir.

Turizm faaliyetlerinin gerçekleştiği ortamların liminoid yapı gösterdiği ifade edilebilir. Bunun nedeni turizmin, günlük hayattan farklı davranışların benimsenmesini teşvik eden liminal karakterli deneyimler taşıyor olmasıdır. Urry'ye (1990) göre, turizm faaliyetleri, sıradan/gündelik yaşam ile monotonluğun dışına çıkılan sıra dışı zaman dilimi arasındaki ayırmadan kaynaklanmaktadır (Lança vd., 2017, s. 19). Bu bağlamda liminoid kavramı ve turizm ilişkisini konu alan bazı çalışmalar (Bauer, 2009; Berdychevsky, Poria & Uriely, 2013; Brooker & Joppe, 2014; Galani-Moutafi, 2004; Getz, 2008; Lança vd., 2017; Lett, 1983; Varley, 2011) bulunmaktadır. Turner'e (1974a) göre liminoid en geniş anlamıyla gündelik yaşamın dışında gerçekleşen herhangi bir koşul anlamına gelmektedir. Yazar, kavramı bu koşullarda yaşanan geçiş aşaması diğer ifade ile eşiklik durumundaki deneyimler ve farklı davranışlar

olarak yorumlamıştır (Lett, 1983, s. 44). Turistler de kendilerini mekân ve zaman arasında bir tür eşiksel ya da geçiş durumunda yaşayan bireyler olarak tanımlamıştır (Pritchard & Morgan, 2006, s. 764). Turistler, liminal kişiler olarak belirsiz figürlerdir (Tempest & Starkey, 2004, s. 509). Turistler, arada sıkışıp kalmış ve yaşamak isteyip yaşayamadıkları hayallerini, beklentilerini gittikleri tatil yerlerinde kendilerini başkalarının evlerinde ya da mekânlarında değil de kendi evlerindeymiş gibi geçici liminal zaman diliminde yaşarlar. Bu nedenle tatiller, insanların hayatlarını değiştirme potansiyeli olan sıra dışı yerlerdir (Ryan & Hall, 2001, s. 20). Bu duruma örnek olarak Light (2009), cadılar bayramında Romanya'nın Transilvanya şehrine otel tatiline giden bir grup turisti inceleyerek yapmış olduğu çalışmasında özellikle cadılar bayramı döneminde Transilvanya'da doğaüstü kavramlara karşı özel ilgisi olmayan insanların bile ilgi göstermeye yöneldiklerini ve normal rutinlerinin dışına çıkarak rol yaptıklarını, çeşitli oyunlara katıldıklarını belirtmiştir.

Tatil Dönemlerinde Liminoid Davranışlar Kavramı ve Teoriler

Tatile çıkan bireyler çeşitli motivasyonlarla anlık olarak monotonluktan çıkmak isterler. Bu motivasyonlar: rahatlama, güneş, sağlık, cinsellik, macera arayışı, kaçış, nostalji, arkadaş ziyaretleri, yeni arkadaşlar edinme, kültürleri tanıma, dinlenme, yenilik arayışı, manevi tatmin, özgürlük, gösteriş, fantezi olarak sıralanabilir (Swarbrooke & Horner, 1999, s. 54).

Tatil dönemlerinde davranış farklılıkları kişilerin aile, yaşam biçimi ve beklentileri ile gelenek-görenek, alınan kültüre göre şekillenebilmektedir. Bunun yanı sıra yaş, sosyal çevre, din, düşünce yapısı gibi birtakım değer ve özelliklere göre de değişkenlik gösterebilir. Kişi gittiği ortamda kendisini bir yabancı olarak düşünerek çevreye ayak uydurur ya da bir yabancı gibi davranış gösterir (Baltacı, 2020, s. 1-2). İnsanları tatil ortamlarında eski/kötü hatıralarını geride bırakarak yeni bir şeyler yaparak yenilik arayışı içerisinde bulunurlar ve yeni hatıralar kazanırlar. Gündelik hayatlarındaki işlerinden, sorumluluklarından, ilişkilerinden hatta ev hayatlarından sıyrılarak yeni bir şeyler yapmaya çalıştıkları görülebilir (Trauer & Ryan, 2005, s. 484). Kısaca tatil ortamlarında insanlar liminoid (geçici) davranarak anın tadını çıkartmayı ve evlerine tatmin olarak dönmeyi isterler (Baltacı, 2020, s. 2). Currie (1997, s. 885) bu durumu, turist davranışlarının günlük yaşamdan farklı seyir gösterdiğini belirterek ifade etmiştir. Ayrıca turizmin günlük yaşamdaki rutinlerin dışında genellikle sıra dışı deneyim olarak gerçekleşmesi ve sıklıkla gösterişli, lüks tüketimi kapsamı gibi özellikler göstermesiyle tatil dönemleri liminoid davranışların daha sık yaşandığı zaman dilimleri olmaktadır ve turizm ile liminoid kavramı arasında bir bağ oluşturmaktadır (Cohen, Higham & Reis, 2013, s. 984,991).

Wagner (1977, s. 39-40), turistlerin tatil ortamında topluluk tipi davranışlarının gözle görünür bir şekilde ortaya çıktığını ifade etmiştir. Başka bir ifade ile günlük hayatta düzenlediğimiz, kontrollü olarak sergilediğimiz davranışlar ile tatil dönemlerinde ve boş zamanlarda rol yapılan davranışlar arasında zıtlık bulunmakla beraber bir grupla gerçekleşen tatillerde de topluluk içinde turistlerin sergilediği topluluk tipi davranışlar ortaya çıkmaktadır. Söz konusu gruplar içerisinde de turistler statülerinden tamamen sıyrılıp informal ve geçici bir samimiyet ilişkisi içerisinde bulunurlar (Wagner, 1977, s. 40). Bu bağlamda turistler, kısmen günlük yaşantılarındaki statülerine bağlı kalıpsal davranışlar, sorumluluklar ve monotonluktan ayrılarak daha farklı ve daha rahat, günlük yaşantıda olmak istedikleri kişiliği ve yapmak isteyip yapamadıkları davranışları sergileyebilmektedirler. Buradan hareketle Rihova, Buhalis, Moital & Gouthro (2014, s. 360)'ya göre turizm kavramının doğasını incelerken turizmi sadece fiziksel veya

hizmet yönleriyle sınırlayarak değil sosyal yapısını da dikkate alarak anlamlandırmak ve araştırmak gereklidir. Dolayısıyla yazarlara göre liminoid, turizm kapsamında ele alınabilir bir kavram olabilmektedir.

Selanniemi (1996) liminoidin tekrarlanan bir döngü olduğunu ifade etmiştir. Yazara göre birey, henüz tatile çıkmadan ruhsal olarak tatil sürecine hazırlanmaktadır. Yazar, bu ruhsal dönüşümün yavaşça gerçekleştiğini ve ruhsal hazır sonrası liminoide girdiğini belirtir. Benzer şekilde birey tatilden sonra da yavaşça tatildeki bu ruhsal geçişten çıkar postliminoid evresine girer ve bu durum kişiyi tekrar seyahate motive eder. Kişi bir süre sonra tekrar tatilde hissettiği, girdiği statüye ve ruhsal duruma ulaşmak ister. Dolayısıyla bir süre sonra tekrar tatile çıkmak ister. Sonuç olarak tatil öncesi yavaşça ruhsal olarak girilen prelininoid ve tatil sonrası yavaşça terk edilen postliminoid durumları dönüşümlü olarak gerçekleşmektedir ve bir süre sonra liminoidde hissedilen duygulara tekrar ulaşmak için yeni bir seyahat planı içerisine girilmektedir (akt. Mustonen, 2006, s. 171-172).

Turizm destinasyonlarında turistler, günlük yaşantılarında sosyal baskılardan dolayı bastırdıkları hislerini dış vurabilirler ve benliklerini dışsallaştırabilirler. Bu şekilde seyahat olgusu, kişilere görev ve zorunluluklardan kaçınmayı ve daha fazla özgürlüğü, serbestliği, macera ve hayal gücünü yaşamayı sağlamaktadır. Diğer bir ifade ile turizm bağlamında birey seyahat ederek ait olduğu toplumdan uzaklaştığı için dilediği gibi hareket etmekte kendini özgür hissedebilir (Lanča vd., 2017, s. 19). Tatil dönemlerinde turistlerin alışkanlık, statü ve rollerinden uzaklaşarak farklı turistik davranışlar göstermeleri ve turist psikolojisine girmeleri araştırmacıların, kavramı turizm ile ilişkilendiren çalışmalara (Bui, Wilkins & Lee, 2014; Crouch, 2000; Currie, 1997; Dann, 1977; Fuentes-Moraleda, Villacé-Molinero, Muñoz-Mazón, Antequera-Santos-Orejon & Orea-Giner, 2022; Milazzo, 2023) yöneltmiştir.

Tersine Dönme Teorisi (Reversal Theory)

Tersine dönme teorisi, bireylerin aynı durumu yaşasalar bile farklı zamanlarda farklı hissedip davranabilecekleri görüşünü ifade etmektedir. Kişilerin ruhsal yaşantıları bir hafta, bir gün hatta dakikalar içerisinde bile değişebilmektedir. Teori, kişisel deneyimlerin istikrarsız ve değişken olduğunu ileri sürer. Ayrıca, davranışların düzensiz, kişisel görüşe dayalı ve dinamik bir yapıya sahip olduğunu savunur (Desselles, Murphy & Theys, 2014, s. 10).

Tersine çevirme teorisi; motivasyon, duygu ve kişilik ile ilgilenen insan davranışının genel psikolojik teorisidir. Teori 1975 yılında Smith ve Apter tarafından geliştirilmiş ve daha sonrasında Apter (1982) tarafından revize edilmiştir. Teorinin temel öncülü, bir bireyin davranışının, o birey açısından taşıdığı kişisel anlamı ve değeri anlaşılmadan gerçekte neyi ifade ettiğinin tam olarak anlaşılamayacağıdır (Lane, 2013, s. 5).

Bu teorinin temelinde, estetik ve sanatla ilgili uğraşlar gibi kişiyi sıklıkla içerisinde bulunduğu yapıdan ve toplumsal düzenden çıkararak farklı deneyimlerle sembolik olarak zihinsel, ruhsal ve psikolojik olarak tersine çeviren monoton seyirden kopuş hali bulunmaktadır (Zittoun, 2019, s. 7).

Tersine dönme teorisinde kişi, koruyucu çerçeve denilen oyun durumunu ifade eden psikolojik bir balon içerisinde. Bunun içerisinde kişi kendisini tehdit altında olmayarak güvende hissederek ve kendisine küçük bir dünya oluşturur. Bunun gibi amaçsız ve eğlenceli faaliyetlerde bulunmak için hayali bir dünya oluşturma hali turizm alanında bilinen bir durumdur (Gyimothy & Mykletun, 2004, s. 860). Turner (1969) bu kavramı turizm alanına uyarlayarak rekreasyon turizminin liminoid, diğer bir ifade ile eşik özellikleri olan ancak dini ritüellerden farklı bir aktivite olarak tanımlamıştır (akt. Gyimothy & Mykletun, 2004, s. 860). Bireylerin eksikliğini hissettiği özgünlük ve

gerçeklik arayışı, onları turizm faaliyetlerine yönlendirmektedir. Turizm faaliyetlerine yönelen birey, turizm aracılığı ile kendi gerçekliğine dönmeye çalışmaktadır. Ancak bu turizm faaliyetlerine yönelen tüm insanların kendi gerçekliğini yakalayabilen, kendini gerçekleştirebilen insanlar olduğu anlamını da taşımamaktadır. Sadece günlük yaşantıdan kurtulma güdüsüyle hareket eden kişinin, istediği ve beklediği kaçış gerçekleştiğinde turistik yaşamın, insanları günlük yaşantıdan farklı davranışlara yönlmesi ve turistlerin tersine davranışlar sergilemeleri beklenebilir (Aktaş Polat & Polat, 2016, s. 243). Buradan hareketle Getz (2008, s. 414) liminoid kavramının tatil dönemlerinde kimliğin ve sosyal statü ile rollerin tersine çevrilmesini ifade ettiğini belirtmiştir. Bu statülerin tersine döndüğü geçiş döneminde bireyler önce kimliklerini kaybeder ve toplumsal rollerinden geçici süreliğine fiziksel olarak ayrılırlar. Daha önce edinilen toplumsal kimlikler askıya alınır veya tersine çevrilir (Thomas, 2005, s. 572).

Oyun Teorisi (Play Theory)

Huizinga (2015)'ya göre oyun, kültürden daha eskidir ve oyun bir kültür yapıcıdır. Huizinga (2015), ihtiyaçlara dönük olan av faaliyetlerini bu bağlamda örnek olarak göstermiş ve avlanmanın arkaik toplulukta oyun biçimine dönüştüğünü ve avın kültür olmadan önce oyun olduğunu dile getirmiştir. Sonraları kültür haline gelecek bu gibi etkinliklerden yola çıkarak kültürün, başlangıçtan itibaren oynanan bir şey olduğunu ifade etmiştir (Gönül, 2019, s. 583).

Huizinga (2015), oyunu özgürce razı olunan ancak belirli zaman ve mekân sınırları içinde gerçekleştirilen, kendiliğinden bir amaca sahip olan alışılmış hayattan 'başka türlü olmak' bilincinin eşlik ettiği iradi eylem veya faaliyet olarak tanımlamıştır (Huizinga, 2015; aktaran Gönül, 2019, s. 583). Diğer bir ifade ile oyun, gönüllü gerçekleşen, zevk verici, gündelik davranışlardan farklı ve hayali bir niteliğe sahiptir (Norbeck, 1974, s. 1).

Oyun aktivitesi ister bir at yarışı olsun ister bir golf turnuvası hangi biçimde olursa olsun içsel bir haz getirmesi beklenen eğlence ve zevk verici duygular için özgür seçimle yapılır (Gyimothy & Mykletun, 2004, s. 859). Tatil sırasında turistler benzer bir şekilde kendilerine haz verecek faaliyetler içerisinde olduklarından alışılmış davranışlarını terk ederler. Bu özel durumla ilgili ruh halini ifade eden oyun kavramının liminoid olarak kavramsallaştırıldığı belirtilmiştir (Shaw & Williams, 2004, s. 151).

Turistler, seyahatlerinde gittikleri ortamların sunduğu her şeyi kendisine mutluluk veren hayali bir liminal alan olarak görerek bir oyunun içinde gibi role bürünürler. Bu yaklaşıma göre oyun durumu, zamansal-mekânsal sınırlardan ayrılmış çevrenin, o an için oyuncu (turist) tarafından gerçeğin yansıması gibi deneyimlenmesidir (Cohen, 1985, s. 295). Çok fazla önemsenmese de hayal gücü turistlerin deneyimlerinde önemli bir rol oynar (Light, 2009, s. 247).

Turizm faaliyetlerinin liminoid yapı gösterdiği, turizm etkinlikleri sırasında geçici olarak turistlerin rollerini, statülerini ve alışkanlıklarını tersine çevirerek oyun ve eğlence içerikli liminoid davranışlar gösterdikleri söylenebilir (Aktaş Polat, 2015, s. 102). Özellikle sinema ve edebiyatta tanınan, bilinen konuların temeline dayalı yerlere yapılan ziyaretlerde turistler kendilerini hayal ürünü bir fantezi dünyasının içerisinde hissederler. Bu mekanlar ziyaretçiler için hayali bir oyun oynama yerleri olarak görülebilir ve gerçek dünyadan bir kaçış ortamı sunan deneyim yerleri olmaktadır (Light, 2009, s. 247).

Akış Teorisi (Flow Theory)

Getzels & Csikszentmihalyi (1976), 1960’larda yaratıcılık sürecini incelemiştir. Csikszentmihalyi, bir resim üzerinde yapılan çalışmalar iyi gittiğinde açlık, yorgunluk gibi zorunlu ihtiyaçları bile umursamadan kararlı ve ısrarlı şekilde çalışmasına devam etmesine rağmen sanatsal çalışmasını tamamladıktan sonra sanatsal yaratıcılığa olan ilgisinin hızlı bir şekilde kaybolduğunu fark etmiş ve bundan etkilenmiştir. Bu durumun nedenini merak ederek dağcılar, dansçılar ve satranç oyuncularını gibi eğlence temelli uğraşlarla ilgilenen çeşitli alanlardan kişilerle görüşerek bu işleri devam ettirmelerinde yatan temel nedenleri ve hazcılığın koşullarını araştırmıştır (Nakamura & Csikszentmihalyi, 2014, s. 239-240).

Bu kapsamda akış teorisi, kendine has amacı olan aktivitelerin içsel olarak kişiyi motive eden etkenlerini anlama çabasıdır. “Akışta” olmak, ilerlemek için sürekli geri bildirimlerle kişinin davranışlarını düzenlemesi ve yönetmesidir. Bu şekilde her defasında bireyler deneyimlerini sorunlardan arındırarak geliştirir (Nakamura & Csikszentmihalyi, 2014, s. 240). Turizm açısından bakıldığında ise seyahat sırasında fiziksel, duygusal ve zihinsel olarak tamamen deneyim sürecine kendilerini adapte eden turistler, zaman ve mekân kavramını yitirerek dâhil oldukları aktivitelere tam anlamıyla kendisini verip akış durumuna geçebilirler. Turist kendi içsel ilgisi ve motivesi ile bu aktiviteleri gerçekleştirdiğinde akış deneyimi yaşayabilmektedir. Turistler bu tür aktivitelerde zamanın nasıl geçtiğini anlayamamakta ve heyecan verici duygular yaşayabilmektedir (Karasakal, 2020a, s. 63).

Akış deneyimi, zamanı unutmaya ve tamamen içerisinde bulunan mekâna ve zamana konsantre olarak anda, diğer bir ifadeyle akışta olma ve andaki mutluluğu deneyimlemektir (Haring, Sorin & Caltabiano, 2020, s. 24). Akış durumu, bireylerin yaptıkları aktiviteye tamamen konsantre olmaları ve kendileri için başka hiçbir şeyin önemli olmadığı keyif halini devam ettirmek için yüksek bir bedel ödemeye bile razı oldukları durumu ifade etmektedir (Çeşmecici & Koçak, 2020, s. 382). Akış durumunun farklı turistik deneyimlerde görüldüğüne yönelik bazı çalışmalar (Ayazlar, 2015; Ayazlar & Yüksel, 2018; Cheng & Lu, 2015; Jones, Hollenhorst, Perna & Selin 2000; Karasakal, 2020b; Kim & Thapa, 2018; Lee & Yoo, 2011) bulunmaktadır. Genel bir çıkarımla akış sırasında kişilerin kontrol ve geri bildirimler aracılığıyla farkındalık algısı daralmakta ve sadece yaptığı faaliyetlere odaklanmaktadır. Böylelikle aktivite ile ilgisi olmayan algı ve düşünceler filtrelenmektedir (Karasakal, 2020a, s. 64).

Yukarıda ifade edilen modellerden başka, Aktaş Polat (2013; 2015) turistlerin tatil dönemlerinde gösterdikleri liminoid davranış modellerini beş başlık altında sınıflandırmıştır. Aktaş Polat (2013; 2015) bu davranış modellerini şu şekilde tanımlar ve bu davranışların bireylerin statülerine ve tatil türüne göre farklılık gösterebileceğini belirtir:

Tolerans ve kuralızsızlık modeli: Bu davranış modelinde bireyler kuralları yok sayarak anı yaşar ve geleceği düşünmeden hareket eder. Bu modelde davranan bireyler karşı cins ile yapacağı cinsel kaçamaklara diğer model davranış gösteren bireylere göre daha ılımlı yaklaşmaktadır.

Oyun/oyunculuk modeli: Turistler kendilerini oyuncu; tatil sürecini de oyun olarak görmektedir. Kişilerin kendilerini kral-kraliçe gibi hissederek çalışanlardan bu doğrultuda hizmet görmeyi beklemeleri veya kırsal turizm gibi turizm türlerinde turistlerin kendilerini köy halkından hissederek davranışları, farklı bir turizm faaliyetine katılıp farklı yaşamlara özenen ve kısa süreliğine bunu yaşamak isteyen davranış modelleri buna örnek olarak verilebilir.

Hazcılık modeli: Tatil sırasında herhangi bir engel tanımayan, içinden geldiği gibi tatili devam ettiren, tatil süresince nasıl hissetmek ve yaşamak istiyorsa o şekilde yaşayan turisttir. Kısacası davranışlarının temelinde haz almak ve eğlence amacı bulunmaktadır.

Kimliğinden sıyrılma modeli: Bu model davranışlarda kişinin bilinçli olarak bambaşka biri olması, özünde olduğundan farklı davranma isteği yatmaktadır.

Gizlilik modeli: Gizlilik davranışı gösteren turist, kendisini maskeli baloda gibi farklı ve görünmeyen bir kimlikte görür ve o anı öyle yaşamak ister. Kişi, günlük yaşamında yapmak isteyip de yapamadığı davranışları, arzu ve isteklerini gerçekleştirme isteğindedir. Bu kişiler için tatil, kendilerinin görünmeyeceği gizli bir alandır ve yapacakları davranışların uygun olup olmaması önemli değildir.

Yöntem

Çalışmanın amacı, liminoid kavramını incelemektir. Bu alanda Türkiye’de yapılan çalışmalar derlenmiş ve alanyazında yapılan çalışmalar ışığında kavram ele alınmıştır. Aynı zamanda liminoid kavramını Türkiye’de turizm sektörü açısından ele alan çalışmaların literatür incelemesini yaparak çalışmaların içeriklerini ve liminoid davranış kavramıyla ilgili Türkiye’de turizm alanında yapılan çalışmaların genel eğilimini belirlemek, aynı zamanda liminoid kavramıyla ilgili teorik çıkarımlar elde etmek alt amaçlar olarak belirlenmiştir. Böylelikle bu çalışmanın tatil bölgesi, tatil türü, turizm tesisi seçimi vb. tatil seçimlerini etkileyebilen liminoid davranışlarla turist davranışları, seyahat tercihleri ve turist tipolojileri gibi konuların ilişkisini ve etkisini ele alan farklı çalışmalar için araştırmacılara öneriler geliştirmesi düşünülmektedir.

Çalışmanın yöntemi seçilirken daha önce literatürde yapılmış benzer çalışma (Zencir, 2022) dikkate alınmıştır. Bu çerçevede çalışmanın konusu ve amacı gereği konuyla ilgili literatür taraması yapılmış ve ilgili çalışmalar niteliksel açıdan (konu, yöntem, içerik, bulgu, sonuç) incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda çalışmanın literatür taraması içerik analizi yöntemi ile yürütülmüştür. İçerik analizi; yazınsal veriler, video ve fotoğraf gibi görsel unsurlar ile işitsel birçok farklı kaynaklarla kullanılabilir (Neuendorf & Kumar, 2015) ve yöntem olarak kitle iletişim aracı içeriğinde yer alan bileşenlerin durumunun analiz edilmesi ve yorumlanmasıdır. Elde edilen mevcut veriler içerik analizi ile özetlenebilir ve yorumlanabilir. Dolayısıyla sosyal bilim alanlarında yoğun olarak kullanılan bir yöntemdir (Alanka, 2024). İçerik analizinin en sık kullanıldığı veri kaynağı ise yazılı kaynaklar olmaktadır (Stemler, 2015). Bu çalışmada da çalışmanın konusu ve amacı göz önünde bulundurulduğunda çalışmanın içerik analizi yöntemiyle yürütülmesinin; veri analizinin ise arşiv/doküman incelemesiyle gerçekleştirilmesinin uygun olduğu belirlenmiştir. Ayrıca yapılan literatür taramasında ulusal çalışmaların nicelik olarak az sayıda bulunması da yöntem olarak içerik analizinin ve veri analizi için ise arşiv/doküman incelemesinin tercih edilmesinde etkili olmuştur. Bu doğrultuda literatür taraması içerik analizi yöntemi ile desteklenerek gerçekleştirilmiştir. Literatür taramasında elde edilen verilerin detaylı arşiv/doküman incelemesi yoluyla da veri analiz süreci yürütülmüştür. Böylelikle veriler özetlenerek yorumlanabilmiştir. Arşiv/doküman incelemesiyle ikincil verilere dayalı olarak gerçekleştirilen çalışmada, konuyla ilgili Türkiye’de turizm sektöründe yapılan ulusal çalışmalar ele alınmıştır.

Bu çalışmada Türkiye’de gerçekleştirilen çalışmalara (ulusal literatür) odaklanılmasında liminoid davranışlarla ilgili ulusal yayınların niceliksel açıdan sınırlı olmasıdır. Ayrıca kavramın tatil sırasında kişilerin davranış ve duygu durumu değişimlerini ifade eden yapısı olmasından dolayı literatürde daha çok turizm alanında araştırılmaya uygun

bir kavram olarak yer edinmiştir. Bu nedenle çalışma kapsamında turizm alanında gerçekleştirilen yayınların literatür taraması tercih edilmiştir.

Çalışmada veri tabanı ile arama yapılırken bazı veri tabanlarının erişim için ücretli olması ve tüm veri tabanlarının incelenmesinin çalışmada zamansal kısıt oluşturması gibi sebeplerden dolayı veri tabanı incelemesinde sınırlamaya gidilmiştir. Bu doğrultuda ücretsiz, herkesin erişebildiği ve çalışmanın amacı ile konusu doğrultusunda ulusal çalışmaların yoğunlukta olduğu düşünülen, zaman ve mekân sınırlaması olmaksızın erişim sağlanabilen veri tabanları tercih edilmiştir.

Buradan hareketle konuyla ilgili yayınlara ulaşmak için YÖK Ulusal Tez Merkezi, YÖK Akademik, Researchgate, Dergipark, Google Akademi ve TR Dizin veri tabanlarında yer alan ulusal yayınlar, “liminoid”, “liminality”, “liminal” ve “turizm sektörü” kelimeleri ile taranmıştır. Bu anahtar kelimelerinin kullanılmasının nedeni, çalışmanın direkt turizm alanında liminal ve liminoid kavramına odaklanmış olmasıdır. Dolayısıyla turizm literatüründeki yayınların içeriğinde direkt liminoid konusunu incelemiş olan çalışmalar dikkate alınmıştır.

Bu hususlar çerçevesinde gerçekleştirilen literatür taramasında konuyla ilgili ilk yayınların 2013 yılı itibarıyla Türkiye’de çalışmaya başlandığı görülmektedir. Dolayısıyla 2013 yılı itibarıyla 17.08.2023 tarihine kadar gerçekleştirilmiş mevcut yayınlar çalışma kapsamında incelenmiştir. Söz konusu yayınların niteliksel özelliklerine ait birtakım bilgiler ve içerikleri özetlenmiştir. Ayrıca çalışma kapsamında liminoid kavramı hakkında bilgiler verilerek, kavram ve kavramla ilişkili diğer unsurlar ile teorileri açıklanmış, literatür taraması sonucu elde edilen bilgiler yorumlanmıştır. Çalışmanın, liminoid olgusunu araştırarak ileriki çalışmalara rehberlik etmesi bakımından literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bulgular

Liminoid Davranış ile İlgili Türkiye’deki (Ulusal) Turizm Literatürü

Konuyla ilgili Türkiye (ulusal) literatüründe daha önce yapılmış yayınlar, bu bölümde incelenmiştir. İlk olarak turizm alanında liminoid davranış kavramına ilişkin yayınlar ve özellikleri Tablo 1’de sunulmuştur. Daha sonrasında bu yayınların içerikleri özetlenerek kavramın, ulusal turizm literatür kapsamında mevcut durumu da incelenmiş ve kavramın ileriki dönemlerde literatürde hangi yönlerde ele alınabileceği tartışılmıştır.

Tablo 1. Liminoid davranış ile ilgili ulusal turizm literatüründeki yayınlar ve özellikleri

Yazar – Yıl	Konu/Başlık	Yayın Türü (Dergi-Konferans Adı / Dergi Index)	Araştırma Yöntemi ve Veri Toplama Tekniği
Aktaş Polat (2013)	Turistlerin Tatil Dönemlerinde Sergiledikleri Geçici Davranış Değişiklikleri (Liminoid) Üzerine Bir Araştırma	Doktora Tezi	Karma (Mülakat ve Anket)
Koç (2013)	Inversionary and Liminoidal Consumption: Gluttony on Holidays and Obesity	Makale (<i>Journal of Travel & Tourism Marketing / Web of Science</i>)	Nicel (Anket)
Aktaş Polat (2015)	Turistlerin Tatil Dönemlerinde Sergiledikleri Liminoid Davranışlar	Makale (<i>Sosyoekonomi / TR Dizin</i>)	Karma (Mülakat ve Anket)

Tablo 1. Liminoid davranış ile ilgili ulusal turizm literatüründeki yayınlar ve özellikleri (devamı)

Baltacı (2020)	Turistlerin Tatilde Sergiledikleri Geçici (Liminoid) Davranışların ve Yenilik Arayışlarının Tatminlerine Etkisi	Doktora Tezi	Nicel (Anket)
Karaca ve Çelebi (2021)	Turistlerin Liminoid Davranışlarının Yaşam Doyumuna Etkisinin İncelenmesi	Makale (<i>Sivas Interdisipliner Turizm Araştırmaları Dergisi / Asos Index</i>)	Nicel (Anket)
Erdoğan ve Kınır (2021)	Liminal Evrenin Ardından: Kümülatif Turistik Deneyimler Temelinde Kalıcı Davranışsal Edinimler	Makale (<i>MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi / TR Dizin</i>)	Nitel (Mülakat)
Kaptangil ve Aşan (2022)	The Mediating Role of Perceived Risk in the Impact of Tourist Behavior on Liminoid Behavior in the Covid-19 Pandemic	Makale (<i>Journal of Multidisciplinary Academic Tourism / TR Dizin</i>)	Nicel (Anket)
Şen (2022)	Tatil Sürecinde Sergilenen Liminoid (Geçi dönemi) Davranışların Turistler Üzerine Etkileri	Yüksek Lisans Tezi	Nicel (Anket)
Kılıç ve Özdemir (2022)	Impact of Neophobia and Liminoid Tendencies on Tourists' Food Consumption Behaviors in All-Inclusive Hotels: A Study in Antalya	Makale (<i>Journal of Culinary Science & Technology / Scopus Index</i>)	Nicel (Anket)
Ocak (2022)	Liminoid Turist Davranışlarının Turistler Üzerinde İncelenmesi	Bildiri (<i>6. Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Kongresi / Bodrum</i>)	Nitel (Kavramsal)

Tablo 1'e göre liminoid davranışla ilgili çalışmalar 2013 yılında başlamaktadır. Çalışmaların yıllarına, araştırma türü ve çalışmaların isimlerinden yola çıkılarak dili ile araştırma yöntem ve tekniklerine bakıldığında ise en fazla çalışmanın 2022 yılında (4 adet) gerçekleştiği, çalışmaların 7'sinin Türkçe dilinde 3'ünün ise İngilizce olarak yapıldığı görülmektedir. Ayrıca çalışmaların 3'ü tez (2 doktora – 1 yüksek lisans), 1'i bildiri ve 6'sı ise makale olarak yapılmıştır. Araştırma yöntemi olarak ise en fazla nicel yöntem tercih edilmiş ve anket tekniği kullanılmıştır.

Tablo 1'de yer alan çalışmaların; konu, bulgu ve literatüre katkısı gibi içeriklerine yönelik özetleri aşağıdaki gibidir:

Aktaş Polat (2013), tatil dönemlerinde sergilenen liminoid davranışların belirlenmesine ilişkin yerli literatürde konuyu ele alan ve bu konuda ölçek geliştiren ilk araştırmacıdır. Öncelikle çalışmada, literatürden elde edilen verilerle tatil yapmayı planlayan, tatil yapan ve tatilini tamamlamış kişilerle yarı yapılandırılmış mülakat gerçekleştirilmiş sonrasında uzman görüşleri doğrultusunda mülakat sonuçlarından anket formu oluşturulmuş, 3 kez pilot çalışması gerçekleştirilerek ölçeğin son şekli verilmiştir. Geliştirilen bu ölçekle gerçekleştirdiği çalışmada araştırmacı, tatil dönemini; tatile gitmeye karar verme sürecinden eve dönüş kadar geçen evrede ritüel bir süreç olarak ele almış ve insanların, tatil dönemlerinde eğlence ve haz odaklı gösterdikleri davranışları incelemiştir. Bu temel amaç çerçevesinde, tatil süresince insanların gerek davranış gerekse alışkanlıklarında meydana gelen değişimleri ve insanların tatil algılarını, liminoid davranış temelinde araştırmıştır. Çalışmada bulunan tespitler ise kişilerin tatil algısının deniz-kum-güneş şeklinde algılandığı ve çoğu kişi için tatilin anlamının sorumluluklardan uzaklaşma, heyecan, macera ve özgürlük olduğu yönündedir. Kişilerin, tatil dönemlerinde alışkanlıklarının bariz bir

şekilde değişikliğe uğradığı çalışmanın önemli bir sonucu olmuştur. Bu bağlamda kişilerin yarıdan fazlasında tatil dönemlerinde günlük yaşamlarından farklı olarak değişen alışkanlıkları arasında;

- Daha geç yattıkları ve daha geç kalktıkları,
- Çoğu kişinin renkli kıyafetler tercih ettiği,
- İletişim araçlarını tatilde oldukları süre içerisinde daha az kullandıkları ve ülke haberlerini daha az takip ettikleri,
- Alkol ve sigara kullanımını daha çok arttırdığı,
- Harcama konusunda ise daha fazla para harcadıkları ve gece hayatına daha çok yer verdikleri gibi değişimlere ulaşılmıştır.

Tatil döneminde sergilenen liminoid davranışa yönelik sonuçlara bakıldığında araştırma sonucuna göre tatil dönemine ilişkin beş tür (hazcılık, gizlilik, tolerans-kuralsızlık, kimliğinden sıyrılma, oyun-oyuncu) liminoid davranış bulgulanmıştır. Ayrıca araştırma sonucunda tatil dönemlerinde gösterilen geçici davranışlar ile katılımcıların milliyeti ve tercih ettikleri tatil türleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Tercih edilen tatil türü ve tatil dönemi sergilenen liminoid davranışları arasında hazcılık, gizlilik ve kimliğinden sıyrılma davranış türleri ile tespit edilirken, tolerans-kuralsızlık ve oyun-oyuncu liminoid davranış tespit edilmemiştir.

Tersine çevirme ve liminal tüketimi tatilde aşırı yeme ve obezite ile ilişkilendiren Koç (2013) tarafından gerçekleştirilen çalışma, özellikle turistlerin her şey dâhil sistemde yiyecek ve içeceklerle yönelik tutumlarını varsa aşırı yeme-içme alışkanlıklarının her şey dâhil tatilden sonra da devam edip etmediklerini incelemeye yöneliktir. Çalışmanın bulguları, her şey dâhil tatile giden bireyler miktar ve çeşitlilik açısından daha fazla yiyecek ve içecek tükettiklerini ve önemli bir kısmının aşırı tüketim alışkanlıklarının tatil sonrasında da devam ettiğini göstermektedir. Ayrıca, her şey dâhil tatilde günlük yaşamından daha fazla tüketimde bulunan bireylerin bu alışkanlığını tatil sonrası devam ettirmelerinin beslenme alışkanlıklarında kalıcı değişikliğe neden olabileceği ve obezite hastalığına yol açabileceği vurgulanmıştır. Odak grup çalışmasıyla gerçekleştirilen araştırmaya göre bireyler günlük yaşamın baskısından ve sıradanlığından uzaklaşarak tüketimde sınırı aşmak, tersine davranmak istemektedir. Bununla birlikte bireyler bazen aşırı tüketimden pişmanlık ve suçluluk duyabilmekte ve gelecekte tüketimden kaçınabilmektedir. Çalışmaya göre bireylerin tatil kararı alırken büyük bir kısmının yiyecek ve içeceklerin kalitesi en önemli beş kriterden biri olmaktadır. Kişiler, günlük yaşamlarında hissedebilecekleri yoksunluk duygusunu bastırma eğilimi içerisinde bulunarak tatilde kaliteli yiyecek ve içecek arayışında olabilmektedir. Bir başka önemli sonuç ise turistlerin çoğunluğunun her şey dâhil tatildeyken kilo aldıklarını ifade etmeleri şeklindedir. Bu turistlerin bazıları günlük diyetlerine dönebildiklerini ifade etmiş, dolayısıyla bir kısım turist tatil sonrası aşırı yeme alışkanlığını devam ettirdiği görülmüştür.

Aktaş Polat (2015)'ın turistlerin tatil dönemlerinde sergiledikleri liminoid davranışlar isimli çalışması yine Aktaş Polat (2013) tarafından gerçekleştirilen turistlerin tatil dönemlerinde sergiledikleri geçici davranış değişiklikleri (liminoid) üzerine bir araştırma isimli doktora tezinden üretilen bir çalışma olması ve tezin yukarıda detaylı açıklanması nedeniyle çalışmanın yinelenmemesi adına tekrar açıklanmasına gerek duyulmamıştır.

Baltacı (2020), araştırmasında turistlerin tatil ortamlarında liminoid (geçici) davranışları ve yenilik arayışlarının tatminlerine etkisini belirlemeye çalışmıştır. Araştırma kapsamında liminoid davranış boyutları hazcılık, gizlilik,

tolerans ve kuralızsızlık, kimliğinden sıyrılma ve oyun-oyuncu davranışlardır. Araştırma sonucunda, tatmini etkileyen boyut en yüksek ölçüde hazcılık boyutu olmuştur. Burada ifade edilen söz konusu davranış boyutları aynı zamanda, literatürde Aktaş Polat'ın (2013; 2015) daha önce ortaya koyduğu liminoid davranış boyutlarının kullanıldığını da göstermektedir. Ayrıca liminoid davranış eğilimi ile milliyet, yaş ve gelir grubu arasında da anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Buna karşılık cinsiyet, medeni durum ve eğitim düzeyi arasında ise anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Milliyete göre farklılıklarda Rus ve Ukraynalı turistlerin liminoid davranış gösterme eğilimleri Alman, İngiliz ve Hollandalı bireylere göre yüksek düzeyde çıkmıştır. Yaşa göre farklılıklarda ise 30-49 yaş aralığının yüksek; 50-69 yaş aralığının ise düşük düzeyde liminoid davranış eğilimi içerisinde oldukları görülmüştür. Son olarak gelire göre farklılığa bakıldığında gelir düzeyi düşük olan bireylerin yüksek liminoid davranış eğilimi gösterdikleri belirlenmiştir. Araştırmada liminoid davranışı yüksek düzeyde olan bireylerin aynı zamanda yenilik arayışlarının da yüksek olduğu çıkarımına ulaşılmıştır. Aynı şekilde liminoid davranışlar ile turistlerin tatminleri arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu, liminoid davranışı yüksek olanların aynı şekilde tatminlerinin de yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir. Ayrıca çalışmada, turistlerin boş zamanlarını daha verimli kullanmaları ve tatmin düzeylerini yükseltecek daha çok çalışmanın sektör temsilcileri tarafından yapılmasının gerekliliği vurgulanmıştır.

Turistlerin liminoid davranışlarının yaşam doyumuna etkisini inceleyen Karaca & Çelebi (2021), turistlerin liminoid davranışlarının demografik özelliklere göre farklılık gösterdiğini belirlemiş, ayrıca anı yaşama boyutunun yaşam doyumu üzerinde pozitif bir etkisinin bulunduğunu ancak, hazcılık ve özgürlük boyutlarının ise anlamlı bir etkisinin bulunmadığını tespit etmişlerdir. Demografik değişkenlere göre farklılıklara bakıldığında ise hazcılık boyutunun cinsiyet dışındaki yaş, gelir, medeni durum, eğitim ve meslek gibi demografik değişkenlere göre farklılık gösterdiği bulgulanmıştır. Buradan hareketle bekârlar evlilere, geliri yüksek düzeyde olanların düşük düzeyde olanlara, ev hanımlarının kamu ve serbest meslek çalışanlarına ve 29-39 yaş aralığının daha genç ve daha ileri yaş grubuna göre daha fazla hazcı davranışlar sergiledikleri belirlenmiştir. Özgürlük boyutunun, benzer şekilde cinsiyet dışındaki diğer demografik özelliklere göre farklılık gösterdiği ve yaş, meslek, medeni durum, eğitim ve gelir grupları arasındaki farklılığın da benzer sonuçlar gösterdiği bulunmuştur. Anı yaşama boyutunun ise diğer boyutlardan farklı olarak eğitim değişkeni dışındaki diğer demografik değişkenlere göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Gruplar arasında farklılığa bakıldığında ise erkeklerin kadınlara, evlilerin bekârlara, kamu çalışanlarının özel sektöre, düşük gelir grubunun yüksek gelir grubuna göre ve 29-39 yaş grubunun daha genç ve daha ileri yaş grubuna göre daha fazla anı yaşadıkları sonucu elde edilmiştir.

Erdoğan & Kınır (2021), liminal deneyimlerin ne gibi kalıcı davranışsal etkileri olduğunu incelemişlerdir. Buradan hareketle çalışma kapsamında tüm turistik deneyimlerin olası kalıcı davranışsal etkilerine bakıldığında tüm turistik deneyimlerin, tüm turistler için zorunlu bir kalıcı davranışsal edinime yol açmadığı ifade edilmiştir. Ancak, burada tüm davranışlar olmasa da birtakım davranışın bireylerin yaşamına tesir edebildiği vurgulanmıştır. Turistik faaliyetler bittikten sonra yeniden gündelik yaşamına dönen bireyin edindiği deneyimler sonucu bazı alışkanlıklarının kalıcı biçimde etkilendiği tespit edilmiştir. Hatta bu alışkanlıkların yeme-içme, giyim ve meslek gibi gündelik yaşamın kendisini oluşturan önemli faktörlerde meydana geldiği görülmüştür. Mülakat yöntemiyle gerçekleştirilen çalışmada bu durum ile ilgili bazı çıkarımlar katılımcılar tarafından, bir katılımcının “daha rahat davranmayı öğretti” şeklinde ifade etmesiyle bir başka katılımcının ise “konuşma şeklim bile değişti. Bir anı bile anlatarak muhabbet edilebiliyor”, diğer bir katılımcının “normalde iki çatal, iki bıçakla yemek yiyerek yaşayan biriydim. Eliyle yemek yiyen insanlarla aynı ortamda vakit geçire geçire artık öyle insanla da aynı masaya oturup karşılıklı bir şeyler

“iyiyebilirim” şeklinde ifade etmeleriyle elde edilmiştir. Benzer şekilde bir katılımcının “çayı şekersiz içmeye alıştım, şeker bitmişti çünkü bulamamıştık” başka bir katılımcının “tattığım lezzetlerin birkaçını evde yapıyorum şu anda” ve bir başka katılımcının “masala çayını günlük hayatta da kullanmak, konuştuğumuz gibi” ifadeleri, tatil dönemlerinde edindikleri deneyimleri tatil sonrası gündelik yaşamlarında kalıcı olarak edindiklerinin birer göstergesi olmaktadır. Meslek ve giyim konularında ise bir katılımcı edindiği deneyimin günlük yaşamına nasıl sirayet ettiğini “dalışla tanışmam tatilde oldu, yaşam tarzına dönüştü. Dalış eğitmenliği de yapıyorum, tutku haline geldi” şeklinde ifade ederken; giyim ile ilgili ise bir katılımcının “günlük yaşamda giyinişimde farklılaşmaya yol açıyor. Oralarda aldığım şeyleri, örneğin gömlekleri, şapkaları giyiyorum” şeklinde ifade etmiştir. Geçmiş tatil deneyimlerinin ise sonraki tatil deneyimlerini şekillendiren bir rol oynayabileceği, tatil yapma şeklini farklılaştırabileceği etkisinin bulunduğu ifade edilmiştir. Bu duruma ilişkin bazı katılımcı ifadeleri ise şu yönde gerçekleşmiştir; “daha çok gezme-görme isteğim oldu”, “ilk kez dağlara, yaylalara çıktık, denizin dışında olduğu için tatil anlayışından farklı geldi ve bu beni etkiledi. Doğanın içinde olmaya daha fazla çalıştım”.

Covid-19 pandemi sürecinde turist davranışının liminoid davranışa etkisinde algılanan riskin aracılık rolünü ve liminoid davranışları harekete geçirmede algılanan riskin düzeyini belirlemeye çalışan Kaptangil & Aşan (2022), algılanan riskin Covid-19 dönemi turist davranışı ile liminoid davranış arasında aracılık etkisinin bulunduğunu belirlemiştir. Çalışmada öne çıkan bulgulardan biri, pandemiden etkilenen turist davranışı ile liminoid davranış arasındaki ilişkide bireylerin algıladığı zaman riskinin aracılık ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda finansal risk algısının oyun liminoid davranışa negatif yönde ve düşük düzeyde aracılık etkisi bulunduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan seyahat tutum ve tercihleri ile hijyen ve güvenlik algısı olarak ifade edilen genel etki değişkeni ile liminoid davranış arasında sosyal risk algısı boyutunun aracılık ettiği bulunmuştur. Ayrıca turist davranışı ile risk faktörünün alt boyutları arasındaki ilişkinin, turist davranışına yönelik geliştirilecek turizm stratejilerinin belirlenmesine yardımcı olacağı ifade edilmiştir. Çalışmanın bir başka özelliği ise çalışmanın Türkiye’de sağlık sektöründe çalışan sağlık çalışanlarıyla gerçekleştirilmiş olmasıdır. Diğer yapılan çalışmaların aksine turiste değil potansiyel turist olan sağlık çalışanlarına odaklanan ve Türkiye’de farklı hastanelerde çalışan sağlık çalışanlarının katılımıyla gerçekleştirilen çalışmanın bu yönüyle farklılık taşıdığı söylenebilir.

Şen (2022), tatil sürecinde sergilenen liminoid davranışların turistler üzerinde etkilerini araştırdığı çalışmada tatil dönemine ilişkin beş tür liminoid davranış modeli tespit etmiştir. Sergilenen bu davranış modelleri hazcılık, gizlilik, tolerans-kuralsızlık, kimliğinden sıyrılma ve oyun-oyuncu olarak beş sınıflandırmada bulgulanmış olup, ayrıca bu davranış modellerinin turistlerin; cinsiyet, yaş, medeni durum, ırk, gelir durumu ve turizm faaliyetinin amacına göre değiştiği sonucuna ulaşılmıştır. Yine Şen (2022), Baltacı (2020) gibi kendi çalışmasında bu boyutları kullanarak literatürde Aktaş Polat’ın (2013; 2015) daha önce ortaya koyduğu liminoid davranış boyutlarının kullanıldığını göstermektedir. Böylelikle Aktaş Polat’ın (2013; 2015) ilgili çalışmalarla ortaya koyduğu liminoid davranış boyutlarının genel anlamda literatürde kabul gören liminoid davranış modelleri olduğu ifade edilebilir. Şen’in (2022) çalışması kapsamında erkek bireylerin gizlilik, tolerans ve kuralsızlık davranış modellerinin kadınlara göre daha yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir. Aynı zamanda 18-34 yaş grubunun kimliğinden sıyrılma modeli dışında diğer dört davranış modeli 35 yaş ve üstü bireylere göre daha yüksek iken 35-44 yaş grubunun kimliğinde sıyrılma davranış modeli 45-64 yaş grubu bireylerden yüksek çıkmıştır. Bekâr kişilerin ise evli kişilere göre liminoid davranış modelleri yüksek düzeyde bulunmuştur. Ayrıca çalışma kapsamında liminoid davranışla ilgili iki çıkarıma varılmıştır. Bunlardan ilki, liminoid davranış gösteren kişilerin bir kısmında hiçlik duygusunun yaşandığı,

kimliklerinin değiştiği ve sosyal statülerinden uzaklaştıkları yönündedir. Diğer bir çıkarım ise kişilerin olduklarından farklı ve yeni birer kimlik kazandıkları yönündedir.

Kılıç & Özdemir (2022) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, her şey dâhil hizmeti sunan otellerde turistlerin neofobi ve liminoid davranış eğiliminin yiyecek tüketiminde gösterilen davranışa etkisi incelenmiştir. Turistlerin yiyeceklerle ilgili iki alanda faaliyetlerine bakılmıştır. Bunlardan biri, günlük yiyecek alımlarına kıyasla tatilde ne kadar tükettiklerine yönelik yiyecek tüketim miktarları; bir diğeri ise rutin yiyecek tüketim alışkanlıklarına kıyasla tatilde yerel veya tanıdık yiyecekler tüketip tüketmediklerine yönelik yiyecek tüketiminde içeriktir. Çalışmanın bulgularına göre, neofobinin turistlerin yiyecek tüketim miktarlarını azaltıcı yönde etkilediği ve yenilik arayışlarına olumsuz etki ederek kişilerin yeni tatları deneme eğilimlerini önemli ölçüde azalttığı görülmüştür. Ancak, buna karşılık liminoid eğilimlerin ise yiyecek tüketimi ile yeni tatları deneme davranışını artırdığı görülmüştür. Sonuç olarak her şey dâhil otellerde neofobinin ve liminoid eğilimin, turistlerin yiyecek tüketim davranışlarını etkilediği ortaya çıkmıştır.

Liminoid turist davranışlarının turistler üzerinde incelenmesi isimli çalışmasında Ocak (2022), ilgili literatürü incelemiş ve ikincil verilere dayanarak konuyla ilgili değerlendirmede bulunmuştur. Turistlerin tatil kararlarını aldıkları andan itibaren başlayıp tatil bitimi sonrası belli bir süre daha devam eden liminoid davranış modellerinin birey üzerindeki etkilerini inceleyen Ocak (2022), tatil süreçlerinde turistlerin sergiledikleri geçici ve kısa süreli davranışların kendi içerisinde davranış gruplarına ayrıldığını ve beş farklı liminoid turist grubunun bulunduğunu ifade etmiştir. Hazcı turist, gizli turist, hoşgörülü turist, kimliksiz turist ve oyuncu turist olarak sınıflandırdığı turist tiplerinin belli özellikleri olduğu ve bu özellikler doğrultusunda liminal davranışlar sergilediklerini belirtmiştir. Çalışmanın sonucunda turistlerin tatil kararı aldıkları andan itibaren başlayarak tatil sonrası belirli bir süre daha liminoid davranış sergiledikleri ve bu davranışların geçici bir süreliğine gerçekleştiğini bulgulamıştır. Çalışma kapsamında elde edilen bilgiler doğrultusunda liminoid davranışların parçalanmış ve çoklu karmaşık bir deneyim yapısına sahip olduğu çıkarımında bulunulmuştur. Ayrıca yapılan literatür çalışması sonucunda turistler tarafından sergilenen liminoid davranış, turist davranışı ve turist psikolojisi ile ilgili çalışmaların yetersiz olduğunu belirlemiştir. Literatürde tatil, turizm ve turist kavramları arasında psikolojik durum ve algılar üzerinde durulmadığı ve bu durumun turizmi yenileyecek faaliyetlerde eksiklik meydana getireceğini öngörmüştür.

Sonuç

Liminoid konusunun, ulusal literatüre bakıldığı zaman yeterince araştırılan bir konu olmadığı görülmektedir. Kavramın ulusal literatürde yeterince çalışılmamış olması ve özellikle turizm hareketiyle eşleşen, turizm alanında ele alınabilen bir yapıya sahip olması bu çalışmada kavramın odak noktası olmasına neden olmuştur. Kavramın literatür taraması ile ulusal literatürdeki mevcut durumunun analizinin belirlenmesi temel amaç olmakla birlikte kavrama yönelik farkındalığın oluşmasına, turizm-turist-turist psikolojisi gibi konularda daha çok yer verilmesi gerektiğine dikkat çekilmek istenmiştir.

Bu amaçla ulusal literatürdeki çalışmalar taranmış olup konuyla ilişkili toplamda mevcut olan 10 çalışma değerlendirmeye alınmıştır. Yapılan analizler sonucunda, çalışmaların 2013 yılı itibariyle başladığı ve ilk çalışmanın yayınlandığı görülmektedir. Konuyu ilk ele alan Aktaş Polat (2013), tatil dönemlerinde sergilenen liminoid davranışları belirlemeyi amaçlamıştır. Bunu gerçekleştirmek için öncelikle ölçek geliştiren Aktaş Polat (2013), geliştirdiği ölçekle tatil dönemi liminoid davranışları incelemiştir. Tatil dönemlerinin insanların alışkanlıklarında

değişikliğe yol açtığı belirlenmiş ve tatil dönemine ilişkin beş tür liminoid davranış modeli olduğu tespit edilmiştir. Hazcılık, gizlilik, tolerans-kuralsızlık, kimliğinden sıyrılma, oyun-oyuncu olarak bulunan modellerin daha sonraki çalışmalara dayanak olduğu söylenebilir.

Tatil döneminde liminoid davranışlara ve alışkanlıkların değişip değişmediğini inceleyen çalışmaların (Aktaş Polat, 2013; Baltacı, 2020; Erdoğan & Kınır, 2021; Kılıç & Özdemir, 2022; Koç, 2013; Ocak, 2022; Şen, 2022) hemen hepsinde tatil döneminde insanların davranışlarında normal yaşamlarına göre farklılığa gittiği, aşırılığa kaçtığı, tatil sonrası dönemde de belirli bir süre bu alışkanlıkların devam ettiği görülmektedir. Bu konuda benzer çıkarımların bulunduğu görülmektedir. Örneğin; Koç (2013) çalışmasında, her şey dâhil sistemde tatil yapan kişilerin tatilde aşırı yiyecek tüketimine eğilim gösterdiğini ve bazı kişilerin bu alışkanlıklarını tatil sonrası dönemde de devam ettirdiğini bulgulamıştır. Benzer şekilde Kılıç & Özdemir (2022) her şey dâhil hizmet sunan otellerde liminoid davranış eğiliminin yiyecek tüketiminde ve yeni tatları deneme davranışı göstermede artırıcı etki ettiğini belirlerken; Erdoğan & Kınır (2021)'in çalışmasında tüm davranışlar olmasa da kimi insanın yeme-içme, kiminin giyimde, kiminin ise mesleğini icra etme alışkanlığında kalıcı değişikliklere yol açtığını belirlemiştir. Bu bağlamda liminal turistik deneyimlerin insanlarda kalıcı davranışsal etkilere yol açıp açmadığını inceleyen Erdoğan & Kınır (2021), konuyu farklı açıdan ele almış ve tatil dönemi bazı alışkanlıkları yeni edinen veya alışkanlıklarını değiştiren kimi kişilerin tatil sonrasında bu alışkanlıkları kalıcı olarak edindiğini ve tatildeki birtakım davranışların kişilerin yaşamına tesir edebildiğini belirlemiştir. Şen (2022), liminoid davranış gösteren bazı kişilerin hiçlik duygusu yaşadığı ve kimliklerinin değiştiğini, olduklarından farklı kimlik kazandıklarını ifade etmiştir. Ocak (2022) ise literatür incelemesi ile konuyla ilgili ikincil verilere dayalı olarak değerlendirmede bulunmuş ve liminoid davranışların karmaşık bir denetim yapısına sahip olduğunu, konuyla ilgili çalışmaların yetersizliğini ve bu durumun turizmi yenileyecek faaliyet girişimlerinde eksiklik meydana getireceğini ifade etmiştir.

Liminoid davranışın, kişilerde yenilik arayışlarını ve tatminlerini artırıcı etkilerde bulunduğunu söylemek mümkündür. Bu konuda çalışma gerçekleştiren Baltacı (2020) ile Karaca & Çelebi (2021), liminoid davranış yüksek düzeyde olan kişilerin yenilik arayışlarının ve tatminlerinin de yüksek olduğunu (Baltacı, 2020); Karaca & Çelebi (2021) ise anı yaşama liminoid davranışının yaşam doyumu üzerinde artırıcı etkisi olduğunu bulgulamıştır.

Yapılan çalışmaların incelenmesi sonucunda, liminoid çalışmalarında Aktaş Polat (2013)'in çalışmasının konuya ilişkin ölçek geliştiren ve liminoid davranış modellerinin belirlenmesinde öncü çalışma olduğunu söylemek mümkündür. Aynı zamanda Aktaş Polat (2013)'in çalışmasında hazcılık, gizlilik, tolerans-kuralsızlık, kimliğinden sıyrılma, oyun-oyuncu olarak beş sınıflandırmada tespit edilen liminoid davranış modelleri, Baltacı (2020) ve Şen (2022) ile Ocak (2022)'in çalışmalarında da aynı şekilde sınıflandırılmıştır. Yapılan çalışmaların doğrultusunda tatil dönemlerinin kişilerin davranışlarında ve alışkanlıklarında gerek tatil süresince gerekse sonrasında da belirli bir süre veya kalıcı olarak değişiklik meydana getirdiği söylenebilir. Tatilde kişilerin kendi kimliklerinden sıyrılarak farklı bir oyunu içindeymiş gibi kendilerini kral/kraliçe gibi hissettikleri ifade edilebilir.

Konuyla ilgili gerçekleştirilen çalışmaların Ocak (2022)'in çalışmasında benzer bir sonuç gösterdiği ve sınırlı olduğu görülmekle birlikte söz konusu çalışmaların genellikle tatil dönemi sergilenen liminoid davranışları belirleme, liminoid davranışların alışkanlıklar üzerinde değişikliğe neden olup olmadığına odaklandığı saptanmıştır. Bunun dışında neofobi ve yiyecek tüketiminde gösterilen davranış (Kılıç & Özdemir, 2022); pandemi sürecinde turist davranışlarının liminoid davranışa etkisinde algılanan riskin aracılık rolünü (Kaptangil & Aşan, 2022); liminal

deneyimlerin kişilerde kalıcı davranışsal edinimleri (Erdoğan & Kınır, 2021); yaşam doyumuna ve yenilik arayışına etkisi (Baltacı, 2020; Karaca ve Çelebi, 2021), tatil döneminde gerçekleşen aşırı yemek yeme alışkanlığının devam edip etmediği (Koç, 2013) gibi farklı yaklaşımlarla ele alan çalışmaların da yapılmış olduğu görülmektedir.

Bu bağlamda ilgili literatürde Türkiye ulusal yazında gerçekleştirilmiş 10 çalışmanın hemen hepsinin tatil döneminde kişilerde alışkanlıkların değişmesi ve sonrasında bu alışkanlıkların devam edebildiği, kişilerin tatil döneminde günlük yaşamdan farklı ruh haline, psikolojiye ve yapmadıkları şeyleri yapmaya eğilim gösterdikleri yönünde çıkarımların bulunduğu görülmektedir. Söz konusu bu çalışmaların her birinde kişilerde alışkanlık değişimi, gösterilen liminoid davranış modelleri gibi benzer bulgular elde edilmiştir. Ancak çalışmaların niceliksel açıdan sınırlı olmasına bağlı olarak da 3'ünün (Aktaş Polat, 2013; Aktaş Polat, 2015; Şen 2022) liminoid davranışı benzer konu çerçevesinde (tatil dönemi sergilenen davranışlar) ele aldığını, diğer 7 çalışmanın ise her birinin liminoid davranışı farklı konuyla ilişkilendirerek ele alan çalışmalar olduğunu ifade etmek mümkündür.

Yapılan bu çalışmanın ise liminoid davranışa yönelik çalışmaların incelenmesiyle ikincil verilerden elde edilen bulgularla liminoid kavramını ele alması ve açıklaması açısından Ocak (2022)'ın çalışmasına benzediği; ancak, liminoid kavramını açıklamanın ötesinde konuyla ilgili Türkiye'de gerçekleştirilmiş diğer bir ifadeyle ulusal literatürde olan çalışmaların detaylı literatür analizini ve ilgili literatürün durumunu açıklamasıyla konuyu ele alış biçimi açısından gerek Ocak (2022) gerekse mevcut diğer çalışmalardan farklılık gösterdiği söylenebilir.

Bu çalışmada ele alınan araştırmaların benzer sonuçlara ulaştığı ve tatil dönemi liminoid davranış modellerine odaklandığı görülmektedir. Çalışma sayısının sınırlı olmasına bağlı olarak farklılık gösteren araştırmaların neofobi ve yiyecek tüketimi davranışına, algılanan risk, kalıcı davranışlar edinime etkisi, yenilik arayışı, aşırı yemek yeme tüketimi, yaşam doyumuna etkisi, mevcut çalışmalardan elde bulgularla liminoid davranışı açıklama gibi konulara yönelen sadece tek sayıda çalışmaların bulunduğu görülmektedir.

Buradan hareketle konuyu bu yönlerden ele alan çalışmaların oldukça sınırlı olduğu belirtilebilir. Ayrıca, yapılan çalışmaların çoğunun makale olduğu ve liminoid ile ilgili tez çalışmalarının üç adet, bildiri çalışmasının ise yalnızca bir adet yapıldığı belirlenmiştir. Gelecekte, liminoid davranışı kalıcı davranışsal edinim kazanma, neofobi, yiyecek-içecek tüketim alışkanlıkları gibi konularda ele alan tez ve bildiri çalışmalarıyla ve mülakat, odak grup görüşmeleri gibi anket tekniğinden farklı nitel yöntemler kullanılarak bu alanda literatürün güncellenmesi ve literatüre katkı sağlanması mümkündür. Bunların dışında gece kulübü, heyecan ve zevkin ön planda olduğu rekreasyonel turistik alanlarda veya ekolojik turizm, çiftlik turizmi, kamp turizmi gibi kişilerin şehirden uzakta, günlük yaşamdan farklı deneyimler edinebilecekleri turizm türleriyle, turist tipolojisi ve kişilik türleri gibi konularla eşleştirilerek liminoid davranış ile ilgili çalışmalar çeşitlendirilebilir. Başka bir deyişle liminoid davranışı farklı turizm alanlarında (kamp turizmi, ekolojik turizm, kuş gözlemciliği, av turizmi, yayla turizmi, etnik turizmi, hüzn turizmi vb.) ve farklı kişilik tiplerine sahip kişilerin bir arada bulunabileceği rekreasyonel mekanlarda (fuar, panayır, festival alanları, yayla ve kamp yerleri, eğlence mekanları vb.) farklı nitel yöntemlerle gerçekleştirecek çalışmaların bu alanda tek olarak bulunan benzer çalışmaları çeşitlendireceği düşünülmektedir.

Müze, ören yeri, antik şehirler, kamp ve karavan alanları, çiftlik turizmi, yayla turizmi yapılan yerler gibi doğal alanlarda, tarihi, kültürel mirasın bulunduğu mekânlarda, destinasyonun cazibesini artıracak, turistin ilgisini çekecek ve bu alanlarda geçirdiği süreçte alacağı hazzı artıracak gösterilerin, canlandırmaların, turistlerin deneyimleriyle katılım gösterebilecekleri oyun, eğlence vb. hizmetlerin sunulması ile turistleri farklı his, ruh hali kalıplarına

yöneltecek çeşitlilik yaşatılabilir. Turistlerin katılım gösterdiği hayvanat bahçesi, mesire ve ormanlık alan gibi sosyal tesislerde gelen turist profili doğrultusunda düzenlemeler yapılması faydalı olabilir. Böylelikle turistlere liminoid alanlar hazırlanarak turistik işletmelerde eğlence ve hazza yönelik faaliyetlerin turistlerin turist psikolojisine katkı sağlayacağı söylenebilir. Turistleri daha fazla liminoid evrede hissettirecek bu ortamları hazırlayan turizm işletmelerinin, turistlerin tatil deneyimleriyle ilişkili olumlu psikolojik deneyimler elde edebilmelerine ve işletmeleri adına katkı sağlayıcı turist yönetimi yapabilmelerine imkân verebilir. Turistlere söz konusu liminoid alanların hazırlanması öncelikle turizm işletmeleri, sonrasında turizmle ilgili sivil ve kamu kurum ve kuruluşlar ile turizmle ilgili bakanlık dahil tüm turizm paydaşlarınca turizmi geliştirmeye yönelik üstlenilmesi gereken bir sorumluluk şeklinde algılanmalıdır. Çünkü, turistlerin tatilden daha fazla haz almalarına olanak tanıyabilecek liminoid davranışa yönelten alanlar, turist deneyimlerine olumlu kazanım sağlayabilir ve turizm sosyolojisi, turizm psikolojisi temelinde turizm işletmelerine geliştirebilecekleri turist yönetimi stratejilerinde pozitif etki sağlayabilir.

Bu önerilere ek olarak gelecek araştırmalar için bazı öneriler aşağıdaki gibi sıralanabilir. Gelecek araştırmalarda:

- Turizm sektöründe yapılan yerli çalışmalar dışında yabancı literatürde yer alan çalışmalar da incelenebilir.
- YÖK Ulusal Tez Merkezi, YÖK Akademik, Researchgate, Dergipark, Google Akademi ve TR Dizin veri tabanları dışında kalan (Elsevier ScienceDirect, Sobiad Atıf Dizini, Asos İndeks, Bilgindex, CABI, BMJ Journals, Sage, APS vb.) veri tabanları dâhilinde araştırma yapılabilir.
- Anahtar kelimesinde ve/veya başlığında direkt “liminoid”, “liminality”, “liminal” ve “turizm sektörü” ifadeleri bulunan çalışmalar dışında turist davranışları, turist psikolojisi gibi çeşitli konularda yapılan çalışmalar incelenebilir.
- Derleme çalışması dışında yabancı (uluslararası) literatür ile Türkiye’deki (ulusal) literatürün karşılaştırılması, bibliyometrik analizi gibi çalışmalar gerçekleştirilebilir.

Beyan

Makalenin tüm yazarlarının makale sürecine verdikleri katkı eşittir. Yazarların bildirmesi gereken herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

KAYNAKÇA

- Aktaş Polat, S. (2013). *Turistlerin tatil dönemlerinde sergiledikleri geçici davranış değişiklikleri (liminoid) üzerine bir araştırma* (Yayımlanmamış doktora tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Aktaş Polat, S. (2015). Turistlerin tatil dönemlerinde sergiledikleri liminoid davranışlar, *Sosyoekonomi*, 23(26), 99-117.
- Aktaş Polat, S., & Polat, S. (2016). Turizm perspektifinden yabancılaşmanın sosyo-psikolojik analizi: Günlük yaşamdan turistik yaşama yabancılaşma döngüsü. *Sosyoekonomi*, 24(28), 235-253.
- Alanka, D. (2024). Nitel bir araştırma yöntemi olarak içerik analizi: Teorik bir çerçeve. *Kronotop İletişim Dergisi*, 1,(1), 62-82.
- Andrews, H. (2012). Special issue on liminal landscapes. Introduction. *Journal of Tourism Consumption and Practice*. 4(1), 1-4.

- Apter, M. J. (1982). *The experience of motivation*. London: Academic Press.
- Ayazlar, R. A. (2015). Flow phenomenon as a tourist experience in paragliding: A qualitative research. *Procedia Economics and Finance*, 26, 792–799.
- Ayazlar, R. A., & Yüksel, A. (2018). Flow experience in paragliding: Effects on experience and life satisfaction. *Tourism Analysis*, 23(4), 461-473.
- Baltacı, M. (2020). *Turistlerin tatilde sergiledikleri geçici (liminoid) davranışların ve yenilik arayışlarının tatminlerine etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Barnard, M. (2010). Flows of worship in the network society: Liminality as heuristic concept in practic theology beyond action theory. *In die Skriflig*, 44(1), 67-84.
- Bauer, I. (2009). Relationships between female tourists and male locals in Cuzco/Peru: Implications for travel health education. *Travel Medicine and Infectious Disease*, 7, 350-358.
- Belk, R. W., & Costa, J. A. (1998). The mountain man myth: A contemporary consuming fantasy. *Journal of Consumer Research*, 25(3), 218–240.
- Berdychevsky, L., Poria, Y., & Uriely, N. (2013). Sexual behavior in women's tourist experiences: Motivations, behaviors, and meanings. *Tourism Management*, 35, 144- 155.
- Brooker, E., & Joppe, M. (2014). Developing a tourism innovation typology: Leveraging liminal insights. *Journal of Travel Research*, 53(4), 500-508.
- Bui, H. T., Wilkins, H., & Lee, Y. S. (2014). Liminal experience of East Asian backpackers. *Tourist Studies*, 14(2), 126-143.
- Burns, P. M. (1999). *An Introduction to Tourism & Anthropology*. London: Routledge.
- Caton, K. (2012). Taking the moral turn in tourism studies. *Annals of Tourism Research*, 39(4), 1906–1928.
- Cheng, T. M., & Lu, C. C. (2015). The causal relationships among recreational involvement, flow experience, and well-being for surfing activities. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 20(1), 1486-1504.
- Cohen, E. (1985). Tourism as play. *Religion*, 15(3), 291–304.
- Cohen, S. A., Higham, J. E., & Reis, A. C. (2013). Sociological barriers to developing sustainable discretionary air travel behaviour. *Journal of Sustainable Tourism*, 21(7), 982-998.
- Crouch, D. (2000). Places around us: Embodied lay geographies in leisure and tourism. *Leisure Studies*, 19(2), 63–76.
- Currie, R.R. (1997). A pleasure-tourism behaviours framework. *Annals of Tourism Research*, 24(4), 884-897.
- Çeşmeci, N., & Koçak, G. N. (2020). Akış durumu, algılanan değer ve destinasyon sadakati arasındaki ilişkilerin incelenmesi: Yürüyüş deneyimi örneği. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 50, 381-40.
- Dann, M.S.G. (1977). Anomie, ego-enhancement and tourism. *Annals of Tourism Research*, 4(4), 184-194.

- Desselles, M. L., Murphy, S. L., & Theys, E. R. (2014). The development of the reversal theory state measure. *Journal of Motivation, Emotion and Personality*, 2(1), 10-21.
- Edensor, T. (2000). Staging tourism Tourists as performers. *Annals of Tourism Research*, 27(2), 322-344.
- Egan, C. (2009). *Sexual behaviour of international backpackers in the context of travel in Australia*. (Unpublished Doctoral Dessertation). University of New South Wales, Australia.
- Erdoğan, Ç., & Kingır, S. (2021). Liminal evrenin ardından: Kümülatif turistik deneyimler temelinde kalıcı davranışsal edinimler. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(1), 591-607.
- Foster, C., & McCabe, S. (2015). The role of liminality in residential activity camps. *Tourist Studies*, 15(1), 46–64.
- Freidus, A., & Romero-Daza, N. (2009). The space between: Globalization, liminal spaces and personal relations in Rural Costa Rica. *Gender, Place & Culture: A Journal of Feminist Geography*, 16(6), 683-702.
- Fuentes-Moraleda, L., Villacé-Molinero, T., Muñoz-Mazón, A., Antequera-Santos-Orejon, B., & Orea-Giner, A. (2022). Culture tourism landscape: The liminoid visitor experience at the urban destination. Co-Editors, 191.
- Galani-Moutafi, V. (2004). Tourism research on Greece a critical overview. *Annals of Tourism Research*, 31(1), 157–179.
- Getz, D. (2008). Event tourism: Definition, evolution, and research. *Tourism Management*, 29, 403–428.
- Getzels, J. W., & Csikszentmihalyi, M. (1976). *The Creative Vision*. New York: Wiley.
- Gönül, G. E. (2019). Johan Huizinga'nın Homo Ludens'i. *Söylem Filoloji Dergisi*, 4(2), 582-585.
- Gyimothy, S., & Mykletun, R. J. (2004). Play in adventure tourism, the case of arctic trekking. *Annals of Tourism Research*, 31(4), 855-878.
- Haring, U., Sorin, R., & Caltabiano, N. (2020). Exploring the transformative effects of flow on children's liminality and trauma. *Art/research International: A Transdisciplinary Journal*, 5(1), 16–46.
- Huizinga, J. (2015). *Homo Ludens Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Jamieson, K., & Todd, L. (2019). The transgressive festival imagination and the idealisation of reversal. *Leisure Studies*, 40(4), 1–12.
- Jones, C. D., Hollenhorst, S. J., Perna, F., & Selin, S. (2000). Validation of the flow theory in an on-site white-water kayaking setting. *Journal of Leisure Research*, 32(2), 247-261.
- Kaptangil, K., & Aşan, K. (2022). The mediating role of perceived risk in the impact of tourist behavior on liminoid behavior in the covid-19 pandemic. *Journal of Multidisciplinary Academic Tourism*, 7(2), 45-56.
- Karaca, Ş., & Çelebi, A. (2021). Turistlerin liminoid davranışlarının yaşam doyumuna etkisinin incelenmesi. *Sivas Interdisipliner Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 83-97.
- Karasakal, S. (2020a). Akış deneyiminin memnuniyet üzerine etkisi: Tatil deneyimi üzerine inceleme. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 31(1), 63-73.

- Karasakal, S. (2020b). Turistlerin destinasyon çekicilikleri algıları, akış deneyimi, pozitif duygu ve memnuniyetleri üzerine bir araştırma. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(44), 1297-1322.
- Kılıç, G. D., & Özdemir, B. (2022). Impact of neophobia and liminoid tendencies on tourists' food consumption behaviors in all-inclusive hotels: A study in Antalya. *Journal of Culinary Science & Technology*, 1-21.
- Kınlı, H. D., & Yükselsin, İ. Y. (2016). Eşikler, müzikler ve liminalite: profesyonel Roman müzisyenler ve Bergama yöresi evlilik ritüellerindeki liminal rolleri. *Journal of Human Sciences*, 13(1), 375-398.
- Kim, M., & Thapa, B. (2018). Perceived value and flow experience: application in a nature-based tourism context. *Journal of Destination Marketing and Management*, 8, 373–384.
- Koç, E. (2013). Inversionary and liminoid consumption: Gluttony on holidays and obesity. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 30(8), 825-838.
- Lança, M., Marques, J. F., & Pinto, P. (2017). Liminality and the possibilities for sex and Romance at an international bike meeting: A structural modeling approach. *Tourism & Management Studies*, 13(1), 18-26.
- Lane, L. (2013). *The meaning of play for adults from a reversal theory Perspective*. (Unpublished Doctoral dissertation). University of Arkansas, Arkansas.
- Lee, T. H., & Yoo, J. K. (2011). A study on flow experience structures: Enhancement or death, prospects for the Korean wave. *Journal of Travel and Tourism Marketing*, 28(4), 423–431.
- Lett, J. W. R. (1983). Ludic and liminoid aspects of charter yacht tourism in the Carriibbean. *Annals of Tourism Research*, 10(1), 35-56.
- Light, D. (2009). Performing Transylvania: Tourism, fantasy and play in a liminal place. *Tourist Studies*, 9(3), 240–258.
- Milazzo, L. (2023). From home to hogsmeade: A phenomenological study of liminoidity in media tourism. *Annals of Tourism Research*, 103.
- Mustonen, P. (2006). Volunteer tourism: Postmodern pilgrimage? *Journal of Tourism and Cultural Change*, 3(3), 160–177.
- Nakamura, J., & Csikszentmihalyi, M. (2014). The concept of flow. In *Flow And the Foundations of Positive Psychology* (pp. 239-263), Springer: Dordrecht.
- Neuendorf, K. A., & Kumar, A. (2015). Content analysis. *The International Encyclopedia of Political Communication*, 1-10.
- Newell, S., Wagner, E. L., & Tansley, C. (2008). The liminality associated with project teams: exploring and explaining some of the problems of es project implementations. Conference: 16th European Conference on Information Systems, Galway, Ireland.
- Norbeck, E. (1974). The anthropological study of human play. *Rice University Studies*, 60(3), 1–8.
- Ocak, F. (2022). Liminoid turist davranışlarının turistler üzerinde incelenmesi. *6. Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Kongresi*, 13-16 Mayıs Muğla.

- Preston-Whyte, R. (2004). *The Beach As a Liminal Space*. A. Lew, C. M. Hall, & A. Williams (Ed.). In *The blackwell tourism companion* (pp. 249–259), Oxford: Blackwell.
- Pritchard, A., & Morgan, N. (2006). Hotel Babylon? Exploring hotels as liminal sites of transition and transgression. *Tourism Management*, 27(5), 762–772.
- Rihova, I., Buhalis, D., Moital, M., & Gouthro, M.-B. (2014). Conceptualising customer-to-customer value co-creation in tourism. *International Journal of Tourism Research*, 17(4), 356–363.
- Ryan, C., & Hall, C. M. (2001). *Sex Tourism: Marginal People and Liminalities*. London: Routledge.
- Ryan, C., & Martin, A. (2001). Tourists and strippers: Liminal theater Pergamon, *Annals of Tourism Research*, 28(1), 140–163.
- Selanniemi, T. (1996). Matka ikuiseen kesaan. Kulttuuriantropologinen nakokulma suomalaisten etelanmatkailuun. Helsinki: SKS.
- Shaw, G., & Williams, A. M. (2004). *Tourism and Tourism Spaces*. London: Sage.
- Stemler, S. E. (2015). Content analysis. Emerging trends in the social and behavioral sciences: An Interdisciplinary, Searchable, and Linkable Resource, 1, 1-14.
- Swarbrooke, J., & Horner, S. (1999). *Consumer Behaviour in Tourism*. UK: Elsevier.
- Szokolczai, A. (2009). Liminality and experience: Structuring transitory situations and transformative events. *International Political Anthropology*, 2(1), 141-172.
- Şen, F. (2022). *Tatil Sürecinde Sergilenen Liminoid (Geçiş Dönemi) Davranışların Turistler Üzerine Etkileri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Taheri, B., Gori, K., O’Gorman, K., Hogg, G., & Farrington, T. (2015). Experiential liminoid consumption: the case of nightclubbing. *Journal of Marketing Management*, 32(1-2), 19–43.
- Tempest, S., & Starkey, K. (2004). The effects of liminality on individual and organizational learning. *Organization Studies*, 25(4), 507–527.
- Thomas, M. (2005). What happens in Tenerife stays in Tenerife: Understanding women’s sexual behaviour on holiday. *Culture, Health & Sexuality*, 7(6), 571–584.
- Trauer, B., & Ryan, C. (2005). Destination image, romance and place experience-an application of intimacy theory in tourism, *Tourism Management*, 26(4), 481-491.
- Turner, V. (1969). *The Ritual Process*. Chicago: Aldine.
- Turner, V. (1974a). *Dramas, Fields, and Metaphors Symbolic Action in Human Society*. New York: Cornell University Press.
- Turner, V. (1974b). Liminal to liminoid, play, flow, and ritual: An essay in comparative symbology. *Rice University Studies*, 60, 53–92.
- Turner, V. (1979). Frame, flow and reflective: Rituel and drama as public liminality, *Japanese Journal of Religious Studies*, 6(4), 465-499.

- Tzanelli, R. (2007). Rite of passage. G. Ritzer (Ed.). In *Blackwell encyclopaedia of sociology* (pp. 3940-3941). Oxford: Blackwell Publishing.
- Tzanelli, R. (2011). *Rite of Passage*. R. George, & R. J. Michael (Ed.). In *The concise encyclopedia of sociology* (pp. 506-507). Oxford: Blackwell Publishing.
- Urry, J. (1990). *The Tourist Gaze: Leisure and Travel In Contemporary Societies*. London: Sage.
- Uttal, L. (2010). Liminal cultural work in family childcare: Latino immigrant family childcare providers and bicultural childrearing in the United States, 2002–2004. *Paedagogica Historica*, 46(6), 729–740.
- Van Gennep, A. (1909). *Les Rites de Passage* (Monika B. Vizdom & Gabrielle L. Caffee). Seventh Editions, (Original work published 1960).
- Varley, J. P. (2011). Sea kayakers at the margins: The liminoid character of contemporary adventures, *Leisure Studies*, 30(1), 85–98.
- Wagner, U. (1977). Out of time and place: Mass tourism and charter trips, *Ethnos*, 42(1/2), 38- 52.
- Weichselbaumer, D. (2012). Sex, romance and the carnivalesque between female tourists and Caribbean men. *Tourism Management*, 33, 1220-1229.
- Zank, S. (2009). New coastal ecologies: Destination Croatsa. The 4th International Conference of the International Forum on Urbanism. 26th-28th November, Amsterdam, pp. 181-190.
- Zencir, B. (2022). Sağlık sektöründe stratejik satın alma yönetimine ilişkin bir literatür taraması. *Anadolu Üniversitesi Mesleki Eğitim ve Uygulama Dergisi (ANAMEUD)*, 1(1), 53-69.
- Zittoun, T. (2019). Theory as liminal experience. *Culture & Psychology*, 0(0), 1-11.

A Conceptual Review on Liminoid: A Compilation Based on Tourism Literature in Türkiye**Yağmur SAVAŞKAN**

Sakarya University of Applied Sciences, Faculty of Tourism, Sakarya/Türkiye

Şenol ÇAVUŞ

Sakarya University of Applied Sciences, Faculty of Tourism, Sakarya/Türkiye

Extended Summary

During the holiday periods, individuals either adapt to the environment they are in or willingly suspend their daily routines and even some of their limits and values in their lives and live on a different threshold for a few days (Aktaş Polat, 2013, s. 1-2).

Vacations, which are a way of escape as a reaction to the daily routine, are aimed at meeting the desires that people cannot satisfy in their normal lives. Vacations people can be seen to be searching, for novelty, getting new fresh memories, leaving old bad behind, trying to fulfil new needs with new people and thus being superficial (Trauer & Ryan, 2005, s. 484).

It is seen that there are a limited number of studies in the domestic literature at Türkiye that address the liminoid phenomenon, which can be associated with topics such as tourist behavior, tourist typology, and tourist experiences (Aktaş Polat, 2013; Aktaş Polat, 2015; Baltacı, 2020; Erdoğan & Kınır, 2021; Kaptangil & Aşan, 2022; Karaca & Çelebi, 2021; Kılıç & Özdemir, 2022; Koç, 2013; Ocak, 2022; Şen, 2022).

When selecting the method for the study, a similar study previously conducted in the literature (Zencir, 2022) was taken into account. In this context, a literature review has been conducted related to the subject and purpose of the study, and relevant works have been examined qualitatively (in terms of topic, method, content, findings, and results). In the study conducted based on secondary data through archive/document review, national studies related to the tourism sector in Türkiye have been examined.

In the study, due to reasons such as some databases requiring payment for access and the temporal constraint of examining all databases, a limitation was imposed on the database review. In this regard, databases that are free, accessible to everyone, and are thought to predominantly feature national studies in line with the purpose and subject of the work, have been preferred, allowing access without any limitations of time and space.

In the literature review conducted within this framework, it is observed that the first publications related to the subject began to be studied in Turkey as of 2013. Therefore, as of 2013, the existing publications conducted up to August 17, 2023, have been examined within the scope of this study.

Studies on liminoid behavior began in 2013. Based on the years of the studies, the type of research, and the titles of the studies, when examining the language and research methods and techniques, it is observed that the highest number of studies (4) took place in 2022, with 7 studies conducted in Turkish and 3 in English. Additionally, 3 of the studies were theses (2 doctoral – 1 master), 1 was a presentation, and 6 were articles. As a research method, the quantitative approach has been preferred the most, and the survey technique has been utilized.

The first to address the topic, Aktaş Polat (2013), aimed to identify liminoid behaviors exhibited during holiday periods. To achieve this, Aktaş Polat (2013), who developed the scale, examined liminoid behaviors during the holiday period with the scale he created. It has been determined that holiday periods lead to changes in people's habits, and five types of liminoid behavior patterns related to holiday periods have been identified.

Studies examining liminoid behaviors and changes in habits during the holiday period (Aktaş Polat, 2013; Baltacı, 2020; Erdoğan & Kınır, 2021; Kılıç & Özdemir, 2022; Koç, 2013; Ocak, 2022; Şen, 2022) indicate that in almost all cases, people's behaviors during the holiday period differ from their normal lives, often leading to excesses, and that these habits tend to persist for a certain period after the holiday.

The studies addressed in this work appear to reach similar conclusions and focus on liminoid behavior patterns during the holiday period. Due to the limited number of studies, it appears that there are only a few works focusing on topics such as the effects of neophobia and food consumption behavior, perceived risk, the acquisition of persistent behaviors, the pursuit of novelty, excessive eating consumption, the impact on life satisfaction, and explaining liminoid behavior based on findings from existing studies.

In natural areas such as museums, archaeological sites, ancient cities, camping and caravan areas, farm tourism, and highland tourism locations, offering shows, reenactments, and services like games and entertainment that can enhance the tourist experience and increase the appeal of the destination can lead to a variety of feelings and moods for tourists. This features will engage their interest and elevate the enjoyment they derive from their time spent in these historically and culturally rich places.

In addition to these suggestions, some recommendations for future research can be listed as follows. In future research:

- In addition to the domestic studies conducted in Turkey's tourism sector, studies found in foreign literature can also be examined.
- Research can be conducted within databases other than YOK National Thesis Center, YOK Academic, Researchgate, Dergipark, Google Scholar, and TR Index (including Elsevier ScienceDirect, Sobiad Citation Index, Asos Index, Bilgindex, CABI, BMJ Journals, Sage, APS, etc.).
- Apart from studies that directly include the terms "liminoid," "liminality," "liminal," and "tourism sector" in the keywords and/or title, research on various topics such as tourist behaviors and tourist psychology can be examined.
- Apart from compilation studies, comparisons between foreign (international) literature and literature in Turkey (national) can be conducted, as well as bibliometric analyses.